

MAATIAINEN

Maatiaiskasvien, -eläinten ja perinnemaisemien puolesta

2/2016

Maatiainen

- Det lantliga kulturarvet ry

Maatiainen ry on perustettu vuonna 1989.

Yhdistys pyrkii säilyttämään vanhat viljely- ja koristekasvit sekä alkuperäiset kotieläinrodut eli maataiskasvit ja -eläimet. Lisäksi yhdistys haluaa vaalia perinnemaisemia.

Yhteys toimintaryhmiin

Yhdistyksen jäsenet ja muutkin maataisasioista kiinnostuneet voivat ottaa suoraan yhteyden toimintaryhmiin. Yhteyshenkilöiden tiedot ovat takakannen sisäsivulla.

Yhdistyksen toimisto

Stenbäckinkatu 8
00250 HELSINKI
044 045 7317
toimisto@maatiainen.fi

(Lehden aineistolle oma sähköpostiosoite.
Kts lehden tiedot)

www.maatiainen.fi

Aukioloajat

Maataisen siemenmyymälä ja toimisto Stenbäckinkatu 8, 00250 Helsinki (Töölö) on avoinna ke ja to klo 12-18. Tervetuloa ostoksille, saatavana myös kirjoja ja postikortteja! Toimisto sijaitsee Helsingin Taka-Töölössä lähellä Naistenklinikkaa. Tienoilta pääsee Mannerheimintietä pitkin kulkevilla busseilla ja raitiovaunuilla sekä Topeliuksenkatua kulkevilla busseilla.

Jäsenyys

Yhdistyksen jäseneksi voi liittyä ottamalla yhteyttä toimistoon kirjeellä, sähköpostilla tai puhelimella. Jäseneksi voit myös liittyä maksamalla jäsenmaksun suoraan yhdistyksen tilille. Kirjoita viestikenttään UUSI JÄSEN sekä nimesi ja osoitteesi.

Jäsenmaksu

Vuoden 2016 jäsenmaksut: kannatusjäsen 100 €, henkilöjäsen 30 €, opiskelija 19 €, perheenjäsenet (varsinaisen jäsenen ohella) 12€

Lahjoitukset

Yhdistys ottaa kiitollisena vastaan lahjoituksia toimintansa tukemiseen.

Tilinumero

Suupohjan Osuuspankki
IBAN FI24 4730 0010 0952 05 BIC HELSFIHH

Kansi: Hollolan keskiaikainen kirkko ympäristöineen
on Vuoden perinnemaisema 2016

Kuva: Helena Raikas

Maatiainen - lehti

28. vuosikerta 2/2016

Julkaisija Maatiainen ry

Toimitus

Päätoimittaja: Susan Wilander,
swilander@hotmail.com, p. 0400 510 457

Taitto: Raija Ojanen, raija_ojanen@yahoo.com

Toimitusneuvosto: Anja Alanko, Riku Cajander, Maija Manninen, Vuokko Coco, Tarja Suksi, Henrietta Pitkänen ja Timo Rantakaulio

Kirjoitukset ja muu aineisto

Lehteen tarkoitetut kirjoitukset ja ilmoitukset voi lähettää sähköpostiosoitteeseen lehti@maatiainen.fi. Toivomme vinkkejä, kannanottoja ja lukijoiden kertomuksia maataismaailmasta. Toimitus pidättää oikeuden muokata aineistoja. Jos teillä on artikkelideoita tai toiveita lehdessä käsiteltävistä aiheista, ottakaa yhteyttä!

Arvoisat kirjoittajat! Lähettäkää tekstit mieluiten Word-tiedostoina ja valokuvat jpeg-muodossa parhaalla resoluutiolla. Muistakaa liittää valokuviin tiedot kuvaajasta!

Osoitteenmuutokset ja lehden tilaukset pyydetään ilmoittamaan Maataisen toimistoon: toimisto@maatiainen.fi tai 044 045 7317.

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Ilmestymisaikataulu 2016

Numero	Aineiston viimeinen jättöpäivä	Ilmestymisaika
--------	--------------------------------	----------------

1	8.1.	Helmikuu
2	8.4.	Toukokuu
3	9.9.	Lokakuu
4	11.11.	Joulukuu

Tilausmaksu:

Lehti jaetaan yhdistyksen jäsenille jäsenmaksua vastaan. Muille tilausmaksu on 30 € vuonna 2016. Irtonumero 8 €

Ilmoitushinnat:

Koko sivu 200 €, ½ sivua 120 €, ¼ sivua 80 €, takakansi 400 €

Painopaikka: Waasa Graphics

ISSN 1455-3201

Maatiainen-lehti 3/2016 ilmestyy lokakuussa

Olkaa hyvät ja lähettäkää kirjoitukset, ilmoitukset ja muu lehtimateriaali osoitteeseen lehti@maatiainen.fi tai Maataisen toimistoon **9.9.2016** mennessä.

Meitä on moneksi - onneksi

KEVÄÄLLÄ huomaa luonnon loputtoman variaation. Toinen toistaan upeammat kasvit nousevat maasta. Kaupunkipuutarhassakin voi nauttia kymmenien lintulajien vierailuista ja hyönteiset valloittavat jokaisen kolon – tämän huomasin jo maaliskuussa kultakuoriaisten kömpiessä esiin kesän ulkona viettäneen avokadon ruukusta!

Yksi Maatiainen ry:n tärkeimpiä tehtäviä on vaalia monimuotoisuutta. Säilyttämällä vanhoja kasvi- ja eläinlajeja pidämme huolta siitä, että tulevat sukupolvetkin voivat nauttia luonnon voimasta. Kevään Siemenkurssilta löytyi uusia innokkaita yläpito viljelijöitä. Lisää kaivataan aina! 17.9. Maatiainen kurssittaa siementen keruuseen – laita päivä kalenteriin.

Maatiaisien jäsenten toimet ovat pieni, mutta tärkeä tekijä monimuotoisuuden säilyttämisessä. Elizabeth Kolbert on Pulitzer-palkittu toimittaja ja tietokirjailija, jonka teos *Kuudes sukupuoli* – *Luonnon historia* julkaistiin keväällä suomeksi. Kolbert tarkastelee lajimme *homo sapiensin* tuhoisaa vaikutusta maailmaan sekä käsitystä siitä, että kiihtyvä lajien katoaminen johtaa lopulta myös ihmisen katoamiseen. Kirja tempaa mukaansa Kolbertin kulkiessa tutkijoiden mukana Amazonin sademetsistä Isolle valliriutalle, selvittäen uhanalaisten lajien katoamisen syitä.

Ihminen on edistänytkin lajien leviämistä. Tutut pihakasvit voikukka, litulaukka ja piharatamo saapuivat Pohjois-Amerikkaan uudisasukkaiden mukana. Alkuperäisasukkaat kutsuivat ratamoita ”valkoisen miehen jalanjäljeksi”. Kotieläinlajit ovat hyötäneet ihmisen kanssa elämisestä, kuten myös monet kutsumattomat vieraat – esim. rotta!

Kirjassa sivutaan ihmisen suhteellisen nopeaa nousua harvalukuisesta esi-ihmisapinasta koko maailmaan levinneeksi vieraslajiksi. *Homo sapiensin* on ennen arveltu pyyhkineen kartalta muut ihmislajit; *neandertalilaiset*, *denisovanihmisen*, jne. DNA-

tutkimus kuitenkin kertoo, että *homo sapiens* ennemminkin sulautti muut lajit itseensä. Ehkä salaisuutemme on monimuotoisuudessa; geenipoolin rikastamisessa ja sen aikaansaamisessa uusissa kyvyissä. Nyt tarvitsemme näitä kykyjä oppiaksemme omista virheistämme. Kuten Kolbert kirjassaan kirjoittaa, ”olemme ratkaisemassa, mitkä evoluution polut jäävät auki ja mitkä sulkeutuvat ikuisiksi ajoiksi.”

Yksi askel ratkaisuun on auttaa monimuotoisuudesta huolehtivia tutkijoita työssään. Voit aloittaa vastaamalla LUKE:n etsintäkuulutukseen suomalaisista euroopanpähkinäpensaalla esiintymistä. Tietoja toivotaan vanhoista kasvustoista, joiden satoa on hyödynnetty kotitaloudessa. Toivottavasti vuoden maatiaiskasvista löytyy paljon viljelyyn ja kaupalliseen hyödyntämiseen sopivia kantoja! Ilmoita pähkinäpensaasi osoitteessa: luke.fi/ilmoitakasvi.

SUSAN WILANDER

Elizabeth Kolbert:
Kuudes sukupuoli – Luonnon historia.
Atena kustannus Oy 2016.

SUSAN WILANDER

Maatiainen 2 / 2016

Kevätaherruksesta laskeudutaan kesän lämpöön

TEKSTI: MAIJA MANNINEN

OLEMME KOVASTI ahertaneet täällä monen asian parissa: vuoden maataisista, euroopanpähkinäpensaasta (*Corylus avellana*) ja maataiskissasta väsäiltiin ja lähetettiin lehdistötiedotteita. Järjestimme uudistuneella tavalla osaston Helsingin Oma piha -messuille. Osastollamme oli mukana Ruususeura kortteineen, lehtineen ja kirjoineen. Pirjo Rautio kertoi uunituoreesta kirjastaan: Upeat ranskanruusut. Naapuriosastolla nuoret kustantajat saivat huomiomme ja ihastuksemme kiinnittymään *Puutarhaponi Rimmruun Kasvutarinoihin* juuristosta. Tästä kirjasta on jo luvattu kirja-arvostelu syksyn Maatiainen-lehteen: On hienoa, että eri tahot muistuttavat meitä sii-

tä, miten tärkeää on ottaa tarmokkaat lapset, nuoret ja kaiken ikäiset mukaan säilyttämään ja kasvattamaan maataiskasveja sekä ylläpitämään maataisperäiseen ahertamiseen liittyviä taitoja. Jäsenistömme pursuilee hurmaavia, harmahtavia, hieman jo elämääkin nähneitä, myös eläköityneitä tietopankkeja, kunhan he vain avaavat sanaiset arkkunsa. Teroittakaamme korvamme heitä kuulemaan.

Kotikukkapäivä keräsi Maataisen toimistoon kotikukkien ystäviä, jotka oitis ryhtyivät vaihtelevaan kotikukkien hoito-ohjeita sekä taimia ja pistokkaita. Purppuraraatokukan (*Stapelia grandiflora*) kasvattaja pienensi kasviaan ja toi ylimääräiset

→ Kotikukkapäivän satoa: takarivistä vasemmalta oikealle samettilehti ja purppurajuoru, eturivissä malabarinpinaatti, purppuraraatokukka ja pikkusoilikki.

↓ Sulo Tokkonen luennoi innokkaalle yleisölle.

MATTI LAHTINEN

latvukset vaihtoon. Hyvässä hoidossa purppuraraatokukka kukkii pitkään ja kauniisti, tuoksuun kevyen epämiellyttävältä. Kun ikkunaa pitää kukinta-aikaan hiukan raollaan, tämän raatokukan kanssa voi helpostikin elää. Toimistolla on nyt runsaasti sen pistokkaita, jotka eivät tuoksu ollenkaan pahalta. Kasvi lataa vartensa nestettä täyteen kaktuksen lailla ja mädäntyy, jos sitä kastellaan liikaa.

Enkelinsiivet (*Begonia x corallina*), papinkaura (*Billbergia*) ja apostolinmiekka (*Neomaria northiana*) siivittivät Maatian tapahtumien kulkua kohti Matti Lahtisen pitämää esitelmää aiheesta Raamatun kasvit. Mirhaa saatiin piikkisestä Afrikan sarven *Commiphora myrrha* puusta, mutta entä ne omenat, jollaisen Aatamin väitettiin antaneen Eevalle. Raamatun kääntämisen aikoihin Suomessa tuskin tunnettiin Välimeren alueen kasvillisuutta yhtä hyvin kuin nyt ja ulkomaiden kasveille nimien keksiminen on kovaa työtä, onkohan raamatun kääntäjä suoristanut mutkia.

Siemenviljelykurssi oli erittäin merkittävä tapahtuma maaliskuisessa Maatian toimistossa ja toivottavasti kantaa runsasta satoa jatkossa siten, että Maatian jäsenten saatavilla olisi mahdollisimman paljon erilaisia ja monimuotoisia vihannesten siemeniä jäsenten puutarhoista. Itsepölytteisten herneen ja tomaatin risteytymismahdollisuus on 1-5 %, niiden siemenkeräystä sopii kaikkien kokeilla. Tarkastele kasvustoa, josta haluat kerätä siemeniä kylvettäväksi, valitse yksilöitä siten, että lajiketyypilliset muodot säilyvät, samalla tutustut niihin. Kaalikasveilla (*Brassica*) on usein mekanismi, joka estää niitä itsepölyttymästä ja ne suosivat toisten yksilöiden tuottamaa siitepölyä. Siemeniä keräämällä ja viljelemällä sopeutetaan lajikkeet paikkaan, missä niitä viljellään.

Muistakaa kaikki jäsenet tulla **kevätkokoukseen 12.5**. Maatian uudistetut säännöt pätevät nyt, ja yksi vuotuinen käynti jäsenkokouksessa riittää, kun aikaisemmin pidettiin sekä syyskokous, jossa suunniteltiin tulevan vuoden toimintaa, valittiin uusi hallitus ja tehtiin talousarvioesitys että kevätkokous, jossa tarkasteltiin ja arvioitiin menneen vuoden toimintaa tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen valossa. Nyt tämä kaikki saadaan samassa paketissa. Tämä uudistus lisää kevääseen kohdistuvaa hallinnollista aherrusta.

Pähkinöitä purtavaksi!

ANNE LEINO

Jalopähkinä juglans spp.

SIEMENVÄLITYKSESSÄ on saatavilla pähkinöitä tuottavia pensaita/puita peräti kolmea eri lajia. **Euroopanpähkinäpensas** (*Corylus avellana*) on valittu vuoden 2016 maatiaiskasviksi. Pähkinäpensas on ollut hyvin monikäyttöinen ja sen käyttöhistoria ulottuu Suomessa pitkälle, mahdollisesti jopa kivikaudelle. Pähkinöitä on syöty, oksista tehty koreja ja runkoja käytetty puusepäntöihin. Pähkinäpensasta lisätään kylvämällä; syksyllä kylvettynä pähkinä saa luontaisen kylmäkäsittelyn. Siemenvälityksen pähkinät on valmiiksi kylmäkäsittely ja ne voi saatuaan heti kylvää multa.

Saimme myös **jalopähkinän** pähkinöitä välitykseen (*Juglans* spp.). Pussissa on 12 pähkinää (amerikan- ja mantsurianjalopähkinää sekaisin), ap. Helsinki. Nämäkin pähkinät on kylmäkäsittely ja ne pitäisi laittaa heti multiin. Kylvö (5 cm:n syvyyteen) hiekansekaiseen kylvöpetiin (20-30 cm korkea) harvakseltaan. Kaikki pähkinäkylvökset kannattaa suojata jyräsiöiltä.

Jalopähkinät menestyvät kohtalaisesti I-III -vyöhykkeillä. Viihtyäkseen ne vaativat multavan maan ja avoimen paikan. Jalopähkinöistä kehittyvät yleensä monirunkoisia ja ne muistuttavat suurta pensasta,

korkeus 5-10 metriä. Lehdet ovat ruodeiltaan yli puolimetrisiä. Pähkinät kypsyvät syyskuussa ja ovat syömäkelpoisia. Amerikassa pähkinöitä käytetään leivontaan ja karamellien valmistukseen maukkautensa takia. Rasvainen pähkinä härskiintyy helposti, joten säilytys viileässä ja pimeässä. Puusta saadaan myös ruskeata väriainetta, jota on käytetty kankaiden värjäyksessä.

Ylläpitoviljelystä

Maatiainen järjesti siemenviljelykurssin maaliskuussa. Siellä valotettiin myös vaativampien lajien siemenviljelyä. Näitä ristipölytteisiä lajeja (risteytyvät helposti keskenään) ovat esim. ristikukkaiset lajit: kaikki kaalit, lanttu ja nauris. Mutta olisi hieno tunne, jos onnistuisi saamaan omia siemeniä näistä vaativistakin kasveista! Lantulla ja nauriilla siihen vaaditaan 2 kasvukautta. Ensimmäisenä vuonna kasvaa mukula, joka pitää talvehdittaa maakellarissa. Ja jos tämä onnistuu, niin mukula kukkii toisena vuonna. Sopiva lisäsmateriaali olisi n. 5 (-20) hyvää mukulaa ja toisena vuotena pitää huolehtia varoetäisyyksistä, jotta saa lajipuhdasta siementä. Mutta oman siemenen kasvatusta voi kokeilla aluksi helpommillakin lajeilla, joista saa siementä ensimmäisenä vuonna. Mm. näille uusille lajeille löytyi kurssilta ylläpitoviljelijä: maustepaprika 'Filius Blue', tomaatit 'Simo' ja 'Sibirjak', köynnösperunaatti, erikoisviljat ja sokeriherne 'Boaryd'. Tämän herneen tuleentuneissa siemenissä on pieni musta 'silma'. Näihin lajeihin voi tutustua Siemenluettelo 2016 sivuilla 34-35.

Ja lopuksi etsintäkuulutus lajeista, joita olisi hienoa saada siemenvälitykseen: **mukula- ja idänkirveli, parsa, tarhamaltsa, heliantti ja mukulapähkämö.**

Antoisaa kasvukautta kaikille!

ANNE LEINO

Pirkon terveisiä

KAIKKI viime syksynä lähettämämme siemenet ovat pusseissa ja suuri osa jo uusilla viljelijöillä. Tilauksia on taas tullut ilahduttavan runsaasti. Toistaiseksi kaikki ovat saaneet toivomansa lajit eli mikään ei ole vielä loppunut kesken. Kevään edetessä sitten laji toisensa jälkeen loppuu. Mutta tähän onkin meidän tavoitteemme, saada mahdollisimman paljon maatiaissiemeniä mul-taan Teidän pihailenne!

Sain talven aikana pari ilmoitusta, että siemenpussin sisällöstä ei kasvanutkaan sitä

lajia tai väriä, jota piti tulla. Onko Sinulle sattunut tällaista? Ottaisimme kiitollisina vastaan palautteet näistä. Virheitä voi sattua sekä siementen kerääjälle, että täällä minulla pussituksen yhteydessä. Jos olet saanut mie-lestäsi väriä siemeniä, ilmoittaisitko siitä sähköpostilla siemen@maatiainen.fi. Toi-vottelen kaunista ja taimirikasta kevättä ja kukkivaa kesää kaikille!

PIRKKO KUKKOLA

Kuoreton ohra.

Hollolan keskiaikainen kirkko ympäristöineen

Maatiainen ry:n vuoden 2016 perinnemaisema - Hollolan kirkonkylä - on tämän valtakunnallisen tunnustuksen arvoinen. Keskiaikaista kivikirkkoa esihistoriallisen Kapatuosian linnavuoren kainalossa ympäröi kirkkotarha ja huolella vaalittu perinteinen rakennuskanta. Kirkkoympäristössä on vanhaa puustoa, ja hautausmaan laitamilla on säilynyt erityisen rikas kirjo vanhan kulttuurin seuralaiskasveja.

TEKSTI JA KUVAT: HELENA RAIKAS

HOLLOLAN KIRKONKYLÄN tienoolla on ollut yhtäjaksoisesti asutusta jo noin 7000 vuotta; Kapatuosian linnavuorelta on kivikautisia asuinpaikkalöytöjä. Hollolan pitäjä on ollut olemassa jo ennen 1240-lukua, ja vanhin maininta Hollolan kirkkoherrasta on vuodelta 1328. Pyhälle Marialle omistettu Hollolan kirkko on rakennettu vuosina

1495–1510, ensin sakaristo, sitten kirkkosali ja viimeiseksi asehuone. Tämä Vesijärven rannalla, Päijänteelle saakka ulottuvan vesitien varrella, sijaitseva kaksilaivainen ja hienosti holvattu sekä länsipäädystään ainutlaatuisesti koristeltu harmaakivikirkko oli vuosisatoja koko nykyisen Päijät-Hämeen keskus.

← Hollolan
kirkkoympäristöä.

→ Pihlajista
on muodostettu
kirkon pääovelle
johdattava uusi
Muistojen kuja.

↓ Hollolan vanha
kunnantupa
sijaitsee kirkkoa
ja kellotapulia
vastapäätä
Rantatien toisella
puolella.

Hollolan kirkonkylä, perinteisen rakennuskannan keskittymä

Kivi- ja puurakenteinen kellotapuli on Carl Ludvig Engelin suunnittelema, ja se valmistui noin kolmessa vuodessa, vuonna 1831. Keltaiseksi maalatun kellotapulिन kivirakenteises-
sa alaosassa on läpikäytävä sekä omaisten huone ja ruumishuone.

Kirkon ja kellotapulिन lisäksi Hollolan kirkonkylälle tunnusomaista on vuodelta 1902 periytyvä punamullan väriseksi maalattu kansallisromanttinen vanha kunnantupa, joka alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan palveli sekä kuntaa että seurakuntaa. Hollolan koti-
seutuyhdistyksen nykyisin omistamassa rakennuksessa on paanukatto, kuten kirkossakin,
ja harvinaiset katon päätykoristeet on restaurointien yhteydessä säilytetty. Perinteitä kun-
nioittaen vaalituissa tiloissa järjestetään häitä ja hautajaisia sekä muita tilaisuuksia, ja siellä
toimii myös kahvila.

Vuonna 1813 valmistunut vanha pappila on edelleen osittain seurakunnallisessa käytössä, ja sen kauniissa saleissa järjestetään runsaasti muistotilaisuuksia. Samalla paikalla on mitä ilmeisimmin sijainnut pappila jo keskiajalla, vaikka kirjallisia tietoja tästä ei ole säilynyt; varhaiset pappilarakennukset arkistoiheen ja muine kirjallisine aarteineen tuhoutuivat kahdessa tulipalossa 1700-luvulla. Aikoinaan pappilassa ovat vierailleet niin Elias Lönnrot kuin Juhani Ahokin. Suomen keskiaikaisia kirkkoja tutkiva professori Markus Hiekkänen luennoi Hollolan vanhassa pappilassa 7.6.2000; hän on sittemmin myöhäistänyt arvionsa Hollolan Pyhän Marian kirkon rakentamisajankohdasta, joka tuolloin oli 1480-luku.

Hollolan hautausmaa periytyy vuosisatain takaa

Vanha hautausmaa levittäytyy kirkon ympärille, ja se on lähes kauttaaltaan ympäröity kiviaidalla, jonka erääseen kiveen on hakattu vuosiluku 1830; hautausmaa on kuitenkin tuota vanhempi. Professori Markus Hiekkasen mukaan Kirkk'ailanmäen kalmistoon, Untilan kylään, on haudattu noin 1000-luvulta 1300-luvun alkuun saakka. Oletettavimmin nykyisen hautausmaan vanhimmat osat on otettu käyttöön, kun kahdeksan kilometrin päässä sijainneeseen kalmistoon ei enää haudattu.

Kirkkotarhassa on säilynyt 1800-luvulla pystytettyjä hautakiviä ja valurautaisia ristejä; nähtävissä

ovat esimerkiksi vuosiluvut 1809, 1813, 1838, 1852, 1860, 1868 ja 1869. Läheistä Pyhäniemen kartanoa omistaneiden Boucht- ja Ammond-tukujen hautakappelit on restauroitu. Hautakap-
peleiden lähellä kiviaidan päällä voi nähdä kasvavan suuresti
harvinaistuneita kasveja, kuten hiirenhäntä, kevätkinsimö ja
nurmikohokki.

Hollolaan asutettiin noin 2200 evakkoa, jotka olivat ko-
toisin etenkin Kivennavalta ja Äyräpäästä. Hollolan hautaus-
maalla näkyy karjalaisuus niin hautakivien eläinaiheisina ni-
minä kuin muistomerkeissäänkin: sankarihauta-alueen vieressä
on Karjalaan jääneiden vainajien 8.7.1956 paljastettu muis-
topatsas Uusi päivä, joka on kuvanveistäjä Walter Mikkolan
käsialaa, ja eräällä haudalla on pieni patsas, johon on liitetty
teksti ”Minne katosit Karjala”.

Hautausmaalle on pengerretty sankarihautausmaa, johon on
siunattu 221 hollolalaista sankarivainajaa. Sankaripatsaan on
veistänyt Hollolassa vuonna 1886 syntynyt Gunnar Finne; pat-
sas valmistui juhannusviikolla vuonna 1941.

Museaalista perinnemaisemaa

Sankarihautojen lähellä kiviaidan äärellä on Hollolan esinemu-
seo, vuodelta 1855 periytyvä viljamakasiini, jossa on sekä talon-
poikaisesineistöä että Hollolan alueella tehtyjen arkeologisten
kaivausten löytöjä. Lähistöllä sijaitseva Hentilän talomuseoalue
on edustava kokonaisuus 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun
ajoittuvaa hämäläisen maaseutupitäjän rakennuskantaa. Raken-
nusten liepeille on istutettu silloisten pihapiirien tyypillisimpiä
kasveja, kuten humalaa ja pihasyreeniä. Pihasyreenipensaita,
vanhojen pimpinellaruusujen lisäksi, on myös talomuseoaluee-
seen rajoittuvalla kuusiaidan ympäröimällä ja metsäisellä Hol-
lolan toisella hautausmaalla, Takahautausmaalla, jonka istutus-
suunnitelman oli tehnyt hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkala,
akateemikko Tapio Wirkkalan isä, 20.10.1934.

↑ Hollolan vanha pappila
on rakennettu yli 200
vuotta sitten; sen salit ovat
Päijät-Hämeen kauneimpia
juhlatiloja.

→ Hollolan kirkkotarhassa
on entisaikain hautakiviä sekä
kaksi hautakappelia, joita
kanadantuijat ja muhkuraiset
puistolehmukset varjostavat.
Vasemmalla on 1846 valmis-
tunut Boucht-suvun ja oikealla
Ammond-Collinin 1900-luvun
alusta periytyvä kappeli.

Puuvartisperinnettä

Hollolan hautausmaalta löytyi yhteensä 112 puu-, pensas- tai varpulajia tai jalostettua lajiketta vuosina 1994–2000 tekemissään puuvartisinventoinneissa.

Kirkkoympäristön maisemaa leimaavat vuodenkiertoa väreillään seuraavat metsävaahterat, kotoiset rauduskoivut sekä jykevät männyt. Hautausmaan uudella puolella huomionarvoisia ovat mäntyjen lisäksi kookas visakoivu sekä leveälätvuksiset pihlajat.

Alkuperäisen Muistojen kujan pihlajat kuolivat sotatalven 1939–1940 pakkasissa, minkä jälkeen tuoksuvakukkaiset ja sirohedelmäiset marjaomenapuit ja siperianomenapuu tervehtivät tapulin läpi sanankuuloon askeltanutta kirkkoväkeä noin 60 vuotta. Nykyisin näiden puiden jälkeläisen kukkapilveä voivat kirkonkylällä kulkijat ihastella, ja tämä koristeomenapuu näkyy lähes maankuululta kirkonkylän kioskiltakin! Lahovikaisista puista juuri ennen niiden kaatamista ottamieni varteiden myötä on marjaomenapuiden arvokas geeniaines säilynyt, ja erityisen viehättävää puuta on myynissäkin (’Hollola T’, Hirvensalmen taimisto). Uuden Muistojen kujan pihlajat on istutettu 2000-luvun alussa.

Omaiset ovat istuttaneet läheistensä haudoille muistopuiksi nyt jo jykeviksi varttuneita kuusia ja rauduskoivuja sekä tammen ja saarnenkin; metsämännyt ovat yleensä luontaisia. Muistopuista näyttävien kokonaisuus on vuonna 1935 istutettu neljän monirunkoisen kanadantuijan ryhmä. Vanhoja koivuja, kujanteiden puistolehmäksi sekä vuori- ja kynäjalavia on jouduttu kaatamaan lahovikojen vuoksi; suurimpien puiden ympärystymitta rinnankorkeudelta oli yli kaksi metriä.

Leikatut pensasaidat ja vapaasti kasvavat aidanteet toimivat hautausmaalla tilanjakajina ja antavat muulle kasvistolle suojaa ja kävijöille yksityisyyttä; sankarihauta-aluetta reunustaa orapihlaja-aita, ja aidoissa sekä aidanteissa on käytetty yhteensä 11 pensaslajia tai -lajiketta.

Keto- ja niittykasvien runsautta

Hautausmaan uuden puolen laidassa Vesijärven Kirkonlahden suunnalla on niitty sekä tienvarsi-keto, missä kasvaa lukuisia arkeofyyttejä, vanhan kulttuurin seuralaiskasveja. Yhden päivän aikana, 11.7.2011, määritettiin yhteensä 76 kasvilajia ja havaittiin kuusi päiväperhoslajia. Alueet kanssani

Sankaripatsas johdattaa kirkkoherra Rafael Saartion piirtämälle sankarihauta-alueelle.

inventoinut biologi Antti Hovi kiinnitti huomiota niityn arvokkuutta ilmentäviin uhanalaisluokiteltuihin kasveihin, vaarantuneeseen keltamataraan ja silmälläpidettävään ketoneilikkaan, sekä mäkitervakkoon ja hietalemmikkiin; niityn ja kedon välisellä kiviaidalla kasvava mäkiarho on harvinainen eteläinen laji, ja tienvarsikedon erityisen huomionarvoinen laji on mäkimeirami, jota yleensä esiintyy vain lounaisimmassa Suomessa.

Hautausmaan pohjoislaidalta kohoa Kapatuosian linnavuori, mistä on erinomainen näköala Vesijärvelle. Lahden kaupunginmuseon arkeologit tutkivat Kapatuosianmäkeä 1990-luvulla, jolloin selvisi, että paikalla on ollut kivikautinen asuinpaikka. Kaivauksissa löytyi myös rakenteiden jäänteitä, puupaalujen jälkiä sekä kivikauden, rautakauden ja historiallisen ajan esineistöä. Rinteen alaosassa hautausmaan puolella on kapea keto-alue, jonka valtalajeina ovat jänönapila ja karvaskallioinen. Keto vaihtuu niityksi entisaikain niityiltä tutuin kasvein: hiirenvirna, kissankello, niittyleinikki, niittynätkelmä, puna-apila, päivänsakkara, siänkärsämö... Tienoon kasvillisuus on niin monipuolista, että Hollolan hautausmaan laitamilla järjestetään joka kesä luonnonkukkien päivän kasvikiertoros juhannusta edeltävänä sunnuntaina.

Hollolan kirkkoympäristössä vaalitaan ympäristöä ja perinteitä

Hollolan seurakunnalla on ympäristödiplomi, jonka saamiseen myös ympäristömyötäisellä hautausmaanhoidolla on merkityksensä. Puustoa uusitaan perinteiseen kirkkoympäristöön soveltuvien puun, eikä ilmastoomme sopeutumattomia muotikasveja istuteta. Luonnontilaisia laita-alueita ei tarvitse lannoittaa, ja energiaa säästyy, kun niityn ja ketolaikkujen kasvillisuus leikataan vain kerran kesässä siementen kypsymisen jälkeen.

Hollolan hautausmaan laidalla olevalla niittyalueella kukoistavat muinaistulokkaista niin siänkärsämö, ahopukinjuuri kuin keltamatarakin.

Monien keskiaikaisten kirkkotarhojen kiviaidoilla on säilynyt entisaikain kyläketojen umpeenkasvun vuoksi harvinaistunutta pikkuruista hiirenhäntää, näin myös Hollolassa.

Vanha kulttuuri ilmenee Hollolan kirkkoympäristössä niin maisemallisina tekijöinä, kasvistossa kuin tapahtuminakin: Marian joulutori kuuluu kylän perinteisiin, ja joka toinen vuosi Hollolan keskiaikaseura järjestää kirkonkylällä keskiaikapäivät ja -markkinat. Tänä kesänä tämä monipuolinen tapahtuma myyntikojuiheen, asuiheen, työnäytöksineen ja turnajaisineen on viikonloppuna 29.–31.7.2016.

Perinnemaisemapäivä Hollolan kirkolla

lauantaina 30.7.2016

HELENA RAIKAS

*Keskiaikalaulajat esiintyvät
Hollolan kirkonkylällä
keskiaikatapahtumassa
28.7.2014.*

Tutustumme kello 11.00 alkaen opastetulla kieroksella Hollolan keskiaikaiseen kirkokirkkoon ja kirkkotarhaan.

Kello 12.30 luovutamme kirkolla Vuoden perinnemaisema -kunniakirjan, minkä jälkeen kahvitilaisuus.

Kello 14.00 alkaen FM Helena Raikkaan ja biologi Antti Hovin opastama niittykasvikierros, joka on kestoltaan noin 1,5 tuntia. Kierros alkaa esinemuksen edestä sankarihauta-alueen läheltä.

Lisäksi kirkon ympäristössä on useita kiinnostavia kohteita, kuten kotiseutumuseo sekä Kapatuosian esihistoriallinen linnavuori.

Ilmoittautuminen Maatiaisen toimistoon sähköpostitse toimisto@maatiainen.fi tai puhelimitse 044 045 7317 viimeistään viikkoa ennen, jotta voimme sopia mahdollisista kuljetusjärjestelyistä.

Tervetuloa!

Perinnemaisemaehdotuksia kaivataan!

YHDISTYKSEMME VALITSEE vuosittain Vuoden perinnemaiseman. Valinnalla Maatiainen haluaa kiinnittää huomiota arvokkaisiin suomalaisiin perinnemaisemiin sekä edistää niiden säilymistä. Nyt etsimme vuoden 2017 perinnemaisemaa. Tee perusteltu ehdotus, mielellään valokuvien kera, Maatiaisen toimistoon lokakuun loppuun mennessä joko sähköpostitse tai kirjeitse.

Perinnemaiseman arvotekijöitä:

- Pitkään jatkunut perinteinen maankäyttö, laidunnus tai niitto, ja sen jatkuvuus
- Alkuperäisrotujen suosiminen laiduneläiminä
- Kasvillisuuden ja kasvilajiston edustavuus. Uhanalaisten ja huomionarvoisten (esim. muinaistulokkaat eli arkeofyytit) kasvilajien esiintyminen alueella

- Alueen luontotyyppien esim. niitty, keto, hakamaa monipuolisuus
- Maisemassa näkyvissä kulttuurin kerroksellisuus sekä alueen pitkä asutus- ja maankäyttöhistoria
- Perinteisenä säilynyt kyläasutus esim. tiivis ryhmäkylä
- Maatilojen pihapiirien vanhat, hyvin säilyneet talonpoikaiset rakennukset, puukujanteet, vanhat pihapuut, perinteiset hyöty- ja koristekasvit
- Perinteiseen maatalouteen liittyvät rakenteet ja rakennelmat kuten ladot, aitat, riihet, kivi- ja riukuaidat
- Talonpoikaisen perinteen vaaliminen

Perinnemaisemista voi lukea lisää Maatiaisen kotisivuilta www.maatiainen.fi

Permakulttuuri ja killanrakenne

Permakulttuuri on maailmalla leviävä ilmiö ja suunnittelutiede. Ruokametsä on esimerkki ihmisen luomasta syötävästä ekosysteemistä; sen suunnitteluperiaatteet ilmenevät kasvikillan perustamisessa.

TEKSTI: ANTON NORDQVIST

PERMAKULTTUURISUUNNITTELUN avulla pystytään luomaan kestäviä elinympäristöjä, jotka ovat energiatehokkaita ja runsaan tuottavia. Mikä tahansa kohde voidaan nykytiedon avulla suunnitella tukemaan omavaraisuutta ja aidon kestävä kehitystä.

Kyseessä on eettinen suunnittelufilosofia, jota ohjaavat kolme pääperiaatetta: 1. Huolehdi luonnosta. 2. Huolehdi ihmisistä. 3. Jaa ylimääräinen tuotanto takaisin kiertoon. Periaatteiden avulla voidaan luotettavasti toimia luonnon kanssa yhteistyössä ja tasapainossa.

Noudattamalla luonnon esimerkkiä hyödyllisten vuorovaikutussuhteiden verkostosta voimme luoda esimerkiksi sellaisia omavaraisia ruokametsiä, joissa ainoa hoitotoimi on sadon kerääminen. Tuntuuko utopialta? Meidän teollisen yhteiskunnan asukkien voi olla vaikeaa luottaa luonnon vil-

liin luovuuteen, mutta tutkimalla ja hyödyntämällä luonnon omia hyvin hallittuja prosesseja päästään nopeasti kohti vaivatonta yltäkylläisyyttä. Tätä tahtumaa kuvaa hyvin kasvikilta.

Ekosysteemiajattelua

Kasvikilta on mahdollisimman hyvin yhteenso-pivien kasvilajien muodostama pienoisekosys-teemi, joka pyritään suunnittelemaan niin lähel-le suljettua kiertoa kuin mahdollista. Ravinteet kiertävät killan sisällä hoitajansa avustuksella. Runsas katteen käyttö estää haihtumista ja pitää kasvualustan muhevan hedelmällisenä, lisäten mykoritsa-juurien määrää.

Kasvit istutetaan ryhmiin, joissa ne auttavat ja tukevat toinen toistensa kasvua luovuttamalla ravinteita ja suojelemalla taudeilta ja tuholaisilta.

Metsälehmuksesta saa keväisen salaattipuun, varsinkin kun kumppanina on tyrni.

Talvivalikosipulien kumppanina herne jakamassa typpilannoitusta.

Tyrnin juurella suojassa mansikka ja ruohosipuli saavat typeä puun juuriston nystyräbakteereilta, sipuli suojelee mansikkaa ja tyrniä homeitiöiltä, mansikka suojaa maanpinnan hedelmällisyyttä ja houkuttelee hyönteisiä.

Killan kasvit ovat kaikki jollain tapaa hyödyllisiä ravintona, lääkkeenä, rehuna tai materiaalina, ja palvelevat samalla esteettistä tarvetta viihtyisään viherympäristöön. Hyönteiset, linnut ja eläimet hyötyvät toimivan monipuolisuuden lisääntyessä, ja käyttävät löytämäänsä keidasta turvapaikkana tuoden siihen jätöksillään oman ravinnelisisänsä.

Perustaminen

Kilta voidaan perustaa valmiin puun ympärille, perinteikkäästi vaikka omenapuun juurelle, jolloin puu hyötyy rikkakasvien tukahduttamisesta. Perustettaessa tyhjiin kohtaan nurmikolle tai joutomaalle haluttu puulaji istutetaan keskuspuuksi kumppaninaan mahdollinen typensitojapuu. Halkaisijaltaan noin kaksimetrisen killan rakennetaan keskuspuun ympärille, pyöreä muoto on tehokkain. Halutut puut ja pensaat istutetaan paikoilleen koholle maanpinnasta. Maanpinnan kasvillisuus tukahdutetaan sopivalla kerroksella lantaa tai kompostia ja tämän peittävällä pähvikatteella. Pähvikerros on hyvä maisemoida kuivumisen estämiseksi peittämällä se oljella tai hakeella. Astuinkivet helpottavat pääsyä killan sisälle.

Pohjakerroksen puhtaalla puutarhamullalla täytettyihin upotuksiin voidaan istuttaa ja kylvää monivuotiset kasvit ilman, että rikkaruohoista on enää vaivaa. Killan reuna-alue täyttyy vain ratkaista niin, etteivät juolavehänä tai leinikki kiipeä kyytiin. Paksun pähvireunuksen tueksi asetellut reunakivet on hyvä vaihtoehto, ja kaikenlainen puuaines ja hake toimivat myös. Avoimilla alueilla reunukseen kannattaa yhdistää eläinsuojaus.

Killan perustaminen on työtä vaativin osuus, ja se tulee tehdä huolella jotteivät rikkakasvit valloita muhevaa kasvualustaa. Vaivannäkö ei kuitenkaan ole paljon isompi kuin kasvimaata perustettaessa, ja ajan saatossa se palkitaan vähenevillä hoitotoimilla ja lisääntyvällä sadolla. Perustamistyöt voi jopa tehdä permakulttuurin hengessä talkoilla, jolloin ryhmässä jokainen tulee toisille hommiin ja saa siitä hyvästä kasvikillan vuorollaan itselleen.

Kerroksellisuus

Istutukset tehdään käyttäen kasvutila mahdollisimman tarkkaan hyväksi. Kasvit istutetaan tiheään siten, että korkeustila hyödynnetään tehokkaasti kerroksittain ja kaikille riittää tarpeeksi valoa ja tilaa. Kasvillisuuskerroksia on seitsemän: I. latvuston muodostavat puut, II. köynnökset kiipeävät rungoilla, III. puolikorkeat pensaat, IV. yrtit ja kukat, V. maanpeittokasvit, VI. viherlannoituskasvit, VII. juurikasvit.

Kasvaessaan killan puut ja pensaat muotoilaan sopiviksi, yrtit leviävät, köynnöspinaatti ankkuroituu tukevasti paikoilleen, eri maanpeittokasvit kisaavat tilasta ja viherlannoituskasvi runsastuu. Valitsemalla hillittykasvuisia lajeja saadaan istutussuunnitelma kiltisti säilymään – näin ei nimittäin useasti käy kun mukana on voimakkaasti leviäviä kasveja kuten mintut. Näiden etu on kuitenkin se, että aluskasvillisuus on nopeasti täynnä tuottaen satoa ja estäen tunkeilevien kasvien pääsyn kiltaan.

Puutarhurin on hyvä asennoitua todistamaan killan omaa evoluutiota ja olla hoitotoimillaan osana sitä. Jo toisena kasvukautena voi jokin laji innostua niin hurjaan kasvuun, että se lopulta valloittaa koko aluskasvillisuuden. Puut ja pensaat kuitenkin aina hyötyvät lopputuloksesta, koska juuristoalue on katettu ja kuhisee elämää.

Ravintokasvien symbioosi

Killan istutusta suunniteltaessa valitaan ensin puolaji, joka vastaa tarvetta. Esimerkki metsälehmuskillasta; metsälehmus tuottaa keväisin herkullisia lehdenukkuja, kukista saadaan teetä ja hyönteisille mettä, puu tuottaa niintä ja sitkeää puuainesta, lisäksi kasvusto voi kasvaa samalla paikalla satoja vuosia. Sille on hyvä antaa kumppaniksi tyrni, joka tuottaa syötäviä kevätversoja ja marjoja sekä lannoittaa maata.

Kehäkukka hoitaa killan juuristoalueen terveyttä.

Köynnöspinaatti on todellinen kasvikillan tähti!

Tyrnin juurella köynnöspinaatti pääsee riehaamaan kasvuun, ja varjopuolelle sopii siellä viihtyvä luotettava ja monipuolinen mustaviinimarjapensas, jonka lehtien avulla voidaan viher-satoa hapattaa. Sopivaan kohtaan rohtoraunioyrtti viherlannoituskasvina; sen paksut juuret tuovat ravinteita monien metrien syvyydestä. Keskipuolinen herkkumarjapensas saskatoon saa valloittaa keskikerroksen jakaen tilaa puiden kanssa. Yrttejä kuten yrtti-iiso, piparminttu ja mäkimeirami istutetaan puiden tyven ympäristöön, josta ne saavat rauhassa levitä. Maanpeittokasviksi koko

Tyrnikillassa mm. mustaherukka, piparjuuri, maa-artisokka ja tahamaltsa.

auringonpuoleiselle ulkoreunalle rönsyilevää mansikkaa kumppaninaan ruohosipuli. Muutamaan kohtaan voi istuttaa pintajuureksena maa-artisokkaa, sokerijuurta ja mukulapähkämöä niin, etteivät monivuotisten juuret vahingoitu sadonkorjuussa.

Kasvustot kasvavat herkästi umpeen varsinkin jos typensitojakasveja on runsaasti, ja puutarhurin on aktiivisesti valittava mitä leikkaa ja milloin. Hoitoleikkaukset ovat syötävillä puilla ja ruohovartisilla kasveilla onneksi osa sadonkorjuuta. Siinä ajoitus on tärkein, tarvittava tieto keruuajankohdista on osa killan hoitoa.

Kiertokulku

Typensitojakasvit ovat killan luotettavalle kasvulle ja sadon tuotannolle elintärkeitä erityisesti alkuvaiheessa. Kun niiden maanpäällisiä osia leikataan, vastaava määrä juurinystryöitä menehtyy ja vapauttaa typpensä juuristoalueen kasvien käyttöön. Parhaat typensitojat ovat yleensä vahvoja ja sitkeitä, ja sietävät runsasta leikkaamista tuottaen silti vielä jonkunlaisen sadon.

Tyrni, siperianhernepensas ja leppä ovat kestävimmat puut, ruohovartisista esparsetti on monipuolisimpia. Yksivuotiset härkäpaju ja herneet sopivat pieninä kylvinä tehokkaaseen täsmälannoitukseen. Typensitojapuut voidaan tarvittaessa lopulta poistaa kokonaan kun killan keskuspuu on kasvanut ja tarvitsee kaiken tilan.

Leikattu puuaines pienitään maanpinnalle osaksi katetta, paikalle voi halutessaan tuoda haketta ja lahoppua lisäämään monipuolisuutta. Viherlannoituskasvia silputaan kasvien juurelle tai valmistetaan lannoite yrttikäytteenä. Sinne tänne katteen alle on hyvä tuoda kompostia pieninä pesäkkeinä, joissa bakteeristo pääsee muhimaan ja levittäytymään. Kasvualustaan voi lisätä bakteerihotelleiksi ja ravinnepankeiksi hiilenpalasia. Jos maaperä on hapanta, on syytä tietysti levittää tuhkaa tai kalkkia.

Kasvikilta matkii kypsää metsäekosysteemiä, jossa ei ole enää ns. rikkaruohoja ja lajit ovat löytäneet omat lokeronsa vakiintuen tilaansa. Samoin kuin metsässä ei harata, kitketä, lannoiteta tai kynnetä vaan keskitytään sadonkorjuuseen, niin myös killassa keskitytään nauttimaan sen hedelmistä.

Permakulttuuri ja maatiaiset

Maatiaskasvit sopivat kasvikiltaan erinomaisesti. Ne ovat kotoisen sitkeitä ja kestäviä, luotettavia sadon suhteen ja helposti hoidettavia ja lisättäviä. Maatiaskasvikillassa yhdistyvät perinteiset vanhat kasvilajit ja suunnittelun tie. Köynnöspinaatti on oikea killan tähti, ja harvinaiset sarjakukkaiset sokerijuuri, mukula- ja idänkirveli houkuttavat kukkiessaan petopistiäisiä tuholaiсторjuntaan, ovat monipuolisia hyödynnettäviä ja lisääntyvät hyvin.

Kasvikilloista muodostuvat ruokametsät ovat ikivanha keksintö, varsinainen maatiainen. Etenkin Kaukasiassa on edelleen talojen takapihoilla jäljellä tiheitä metsäpuutarhoja, jotka ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle. Vanhimmat ovat olleet käytössä useiden satojen vuosien ajan, ja tämä kestävyys leimaa toimivaa ruokametsää. Puut vanhenevat, lahoavat ja uusia istutetaan, samalla myös "metsänpohjan" lajit uusiutuvat hoitajansa avulla.

Myös Euroopassa on ollut aikoinaan keräilijäkulttuuria, joka on systemaattisesti valikoinut metsäkasveja ja hoitanut ruokametsiä. Erityisesti tammet olivat terhojensa takia tärkeä ravinnonlähde ja korvasivat viljatuotteet. Puhtaat virtaavat vedet auttoivat terhojen jalostamisessa ihmisravinnoksi isoissakin määrissä. On varsin ihmeellistä ajatella elämää, jossa ravinto tuleeikin puista eikä kovan rehkimisen tuloksena pellolta.

Killanrakennus Suomessa

Permakulttuuri on edelleen vasta rantautumassa Suomeen, vaikka alkoi levitä Australiasta maailmalle jo 70-luvulla. Suomessa on jo vakiintuneita toimijoita ja innokkaita harrastajia, mutta yleinen tietous aiheesta ei ole vielä kovin vahva.

Killanrakentajat niminen taidekollektiivi on tänä talvena muotonsa saanut työryhmä, jonka tarkoitus on edesauttaa permakulttuuritietouden leviämistä etenkin urbaanissa ympäristössä. Yhdistämme taidelähtöisiä menetelmiä ja vihersuunnittelun kokonaisuuksi, jolla pyrimme saamaan paljon uusia kasvikiltoja ja killanrakentajia Suomeen. Toiveemme ja tavoitteemme on saada permakulttuurisuunnittelu ja killanrakennus osaksi kestävästä kaupunkikehitystä.

Ryhmän fb-sivulta löytyy tietoa kiltaprojekteista ja killanrakennustapahtumista.

Toivoisimme Maatiaisien taimipäiville 20.5. niin monta köynnöspinaatin taimia kuin mahdollista!

Alexandra Smirnoff

– maamme hedelmänviljelyn tienraivaaja

”Elämäni aate on hedelmänviljelyn edistäminen”. Näin määritteli Alexandra Smirnoff elämänsä tarkoituksen. Ahkerien opintojensa ja uutteran työnsä ansiosta hänestä kehittyi Suomen ensimmäinen pomologi. Kotimaansa lisäksi Smirnoff on saavutti hedelmätutkimuksessa merkittäviä ja arvostettuja tuloksia myös Ruotsissa.

TEKSTI: RIITTA STRANG

Alexandra Smirnoff syntyi vuonna 1838 Vaasassa. Hänen isänsä **Michael Smirnoff** (1807–88) oli syntyjään venäläisen maaorjan poika. Isän lapsuudessa perhe oli ostanut itsensä orjuudesta vapaaksi ja päätynyt Vaasaan kauppiaksi. Alexandran äiti oli pohjalaissyntyinen, toimelias **Klara Lindeqvist** (1814–53), jolta Alexandran sanotaan perineen taipumuksensa puutarhanhoitoon.

Poikamaiseksi kuvatun Alexandran lapsuus sujui hauskasti ja huolettomasti veljesjoukon keskuudessa. Kerrotaan, että nukkeja hän ei voinut sietää. Nuku saatuaan Alexandra hautasi sen ja nämä juhlamenot olivat ainoa ilo, mikä hänelle nukesta koitui. Sen sijaan Alexandran tiedetään olleen taitava kaikenlaisessa urheilussa, kuten puujaloilla kävelemisessä ja hiihtämisessä. Hän oli ensimmäinen vaasalaistyttö,

SIGNE BRANDER (1912)

← Saarelan kartanon vuonna 1812 valmistuneen päärakennuksen suunnitteli Carl Ludvig Engel. Helene-kreivittären kuoltua Saarelan isännäksi tuli hänen pojanpoikansa Alexis, jonka aikana loistelas puutarha rappeutui ja kartano pakkohuutokaupattiin. Talvisodassa Saarela tuhoutui ja maat jäivät luovutettuun Karjalaan.

joka kiinnitti luistimet jalkaansa ”monen wanhan tädin kammoksi ja kauhistukseksi”, kuten sen aikaiset lehdet kirjoittivat. Alexandra himoitsi veljiensä tavoin opin tielle, vaikka tuolloin oli tavatonta, että tytöt ryhtyisivät opiskelemaan tutkintoja varten.

Alexandran kotionni kääntyi hänen ollessaan 14-vuotias. Tuolloin (1852) tulipalo hävitti Vaasan kaupungin lähes maan tasalle. Tänä päivänä tunnemme sen aikaisen Vaasan nimellä Vanha Vaasa.

Smirnoffin perhe menetti kotinsa ja omaisuutensa tulipalossa. Alexandran äiti kuoli pian palon jälkeen. Kärsimykset ja vastoinkäymiset masensivat isän. Hän ei pystynyt pitämään perhettään koossa, vaan lasten kerrotaan hajaantuneen linnunpoikasten lailla eri tahoille.

Rakkaus puutarhanhoitoon syttyi Saarelan kartanossa

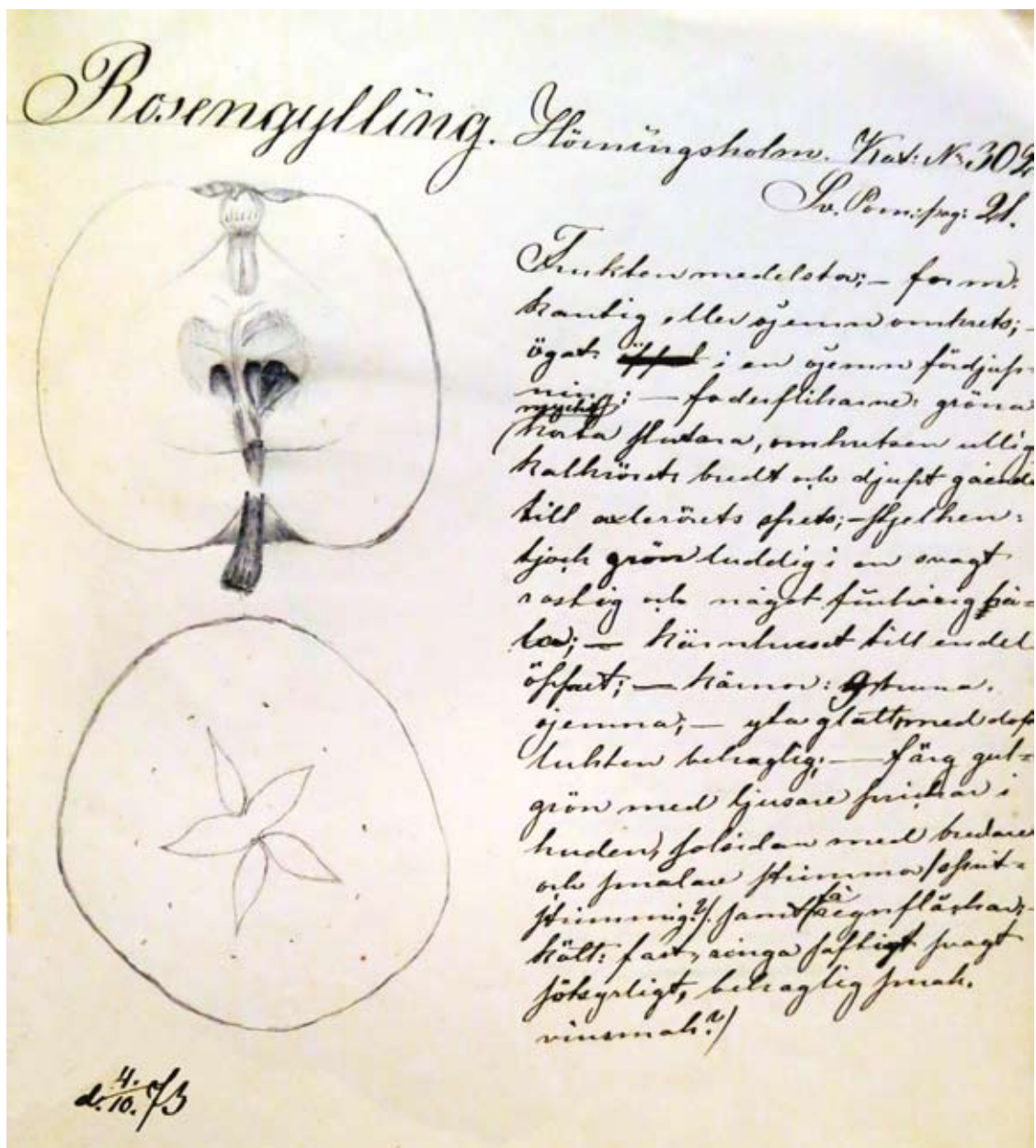
Alexandra sai uuden kodin Viipurin lähistöltä, Saarelan kartanosta kreivitär **Helene Stewen-Steinheilin** (1803–72) luota. Kreivittären kerrotaan olleen ”*taitawa kaswein tutkija, etewä kukkain wiljelijä ja kiihkeä hewosten ystävä*” (Uusi Suometar). Hänen hellän huolenpitonsa kohteena olleet kartanon puutarhat olivat yhteenlasketulta pinta-alaltaan noin viisi hehtaaria. Kartanossa harjoitettiin laajaa vihannesviljelyä taimilavoineen ja kasvihuoneineen. Kartanon hedelmätarhassa oli noin 600 runkoa.

Alexandraa pidettiin uudessa kodissaan kuin omaa tytärtä. Helppoa ei kuitenkaan nuoren tytön elämä ollut, sillä kartanossa vallitsi kankean ylimyksellinen ilmapiiri ja sotilaallinen komento. Alexandran aika kului ansarissa, puutarhassa ja hevostallilla työskennellen. Näissä nuoruuden toimissa Alexandran rakkaus puutarhanhoitoon heräsi ja viitoitti hänen elämänsä tulevan suunnan. Kreivitärkin toivoi, että hänen

→ Vanha Vaasa on nykyisin luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemalueeksi. Se on mielenkiintoinen retkikohde rikkaine luonto- ja asutushistoriallisine arvoineen. Kuvassa ovat Vanhan Vaasan keskiaikaisen kirkon rauniot, joita on kunnostettu useita kertoja 1910-luvulta lähtien.

JAN STRANG

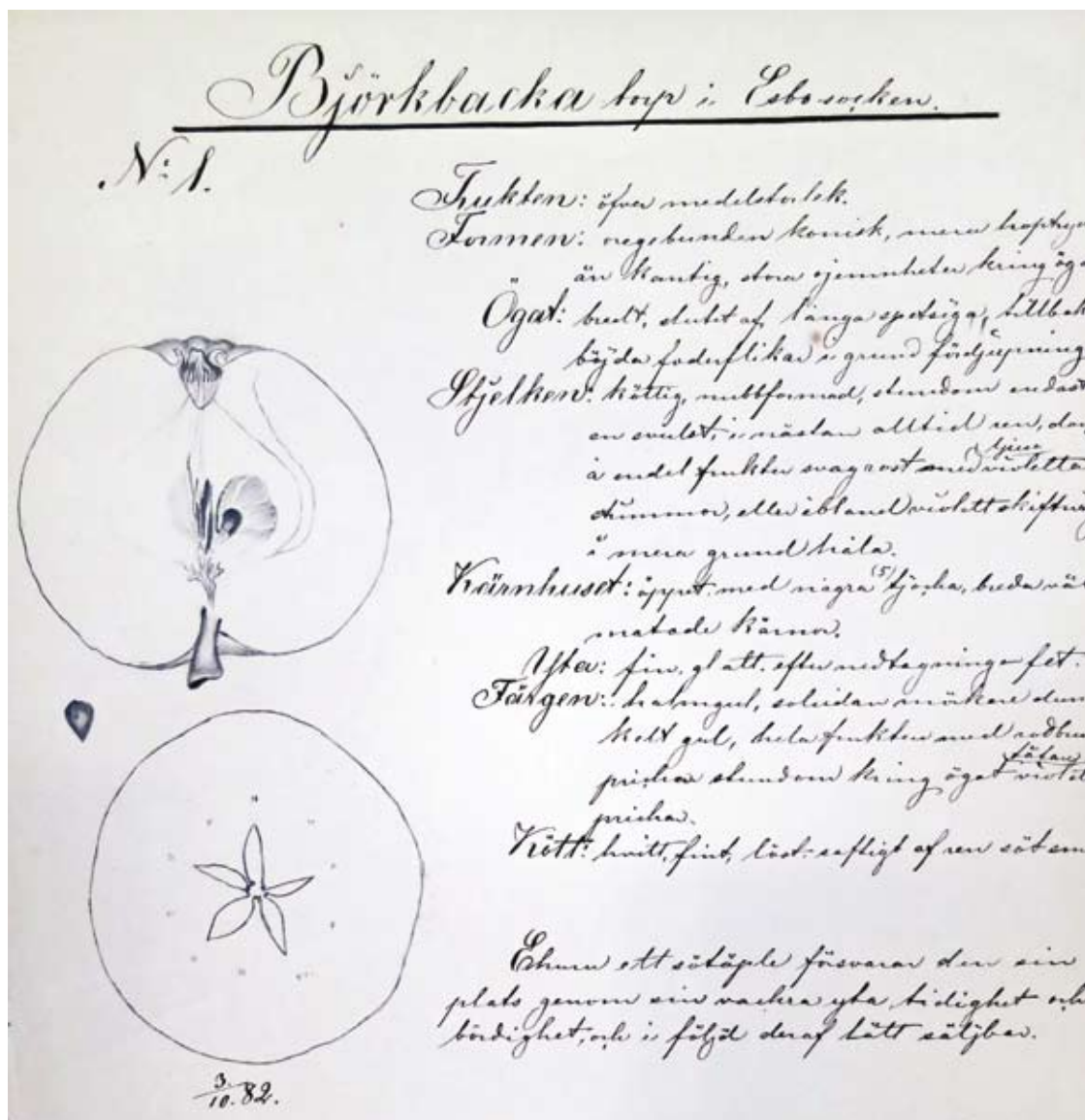
kuolemansa jälkeen Alexandra pääsi Ruotsiin tutkimaan puutarhanhoitoa, jotta voisi sittemmin ottaa hoitoonsa Saarelan kartanon suuret puutarhat. Kreivittären toiveista vain ensiksi mainittu toteutui.

Pomologiksi ruotsalaisen oppi-isän johdolla

Kreivitär Stewen-Steinheilin kuoltua Alexandra Smirhoff lähti vuonna 1873 (35-vuotiaana) Ruot-

siin. Hän pääsi harjoittelijaksi kreivi **Gustaf Trolle-Bonden** (1806-84) maatilalle Södermanlannissa. Siellä oli suurenmoiset puutarhat kasvihuoneineen ja hedelmätarhoineen. Siellä oli myös Ruotsin pomologian isäksi kutsutun tohtori **Olof Enerothin** (1825-81) koepuutarha. Enerothin innoittamana Smirhoff kiinnostui pomologiasta ja antautui hedelmätutkijan uralle.

Smirhoff avusti Enerothia ja saikin tehtäväkseen melkoisen osan sairaalloisen tohtorin työtaakasta.

Smirnoffin aikaan lajikemäärytykset perustuivat aistinvaraisiin havaintoihin. Smirnoff kuvasi huolellisesti sekä sanallisesti että piirroksin tutkimansa hedelmät. Kuvasivut ovat Smirnoffin muistiinpanovihkoista.

Smirnoffille tästä koitui se hyöty, että hän Ruotsin vuosinaan omaksui syvälliset tiedot pomologiasta. Venäjänkielentaitoisena Smirnoffin erityisenä työtehtävänä oli tutkia ja luetteloida venäläisiä hedelmälajikkeita.

Hyvästellessään kotimaahansa palaamassa olevan oppilaansa Enerothin sanotaan lausuneen: "Olen vakuutettu siitä, että te suomalaisella uutteruudella ja naisen kärsivällisyydellä voitte varmaan paljon toimittaa maanne hyväksi".

Paluu kotimaahan hedelmänviljelyn tienraivaajaksi

Ruotsista palattuaan vuonna 1876 Alexandra Smirnoff ansaitsi niukan toimeentulonsa suunnittelema-
la ja hoitamalla yksityispuutarhoja. Pääasiallisen työnsä hän kuitenkin teki maamme tuolloin perin laiminlyödyn hedelmänviljelyn hyväksi. Ruotsissa saamansa opin mukaisesti Smirnoff matkusteli eri puolilla Suomea tutkien, luetteloiden ja laatien

← Vuonna 1910 ilmestynyt *Kukkaistarhan hoito* on Smirhoffin viimeinen teos.

tarhoja sekä jakaen neuvoja alaansa koskevista asioissa. Vuonna 1892 Smirhoff lopulta sai vapaalipun rautateille, mikä taloudellisesti helpotti matkojen tekemistä suomalaisten puutarhoihin.

”Vihdoin hän katsoi olevansa pätevä julkaisemaan puutarhakirjoja”

Alexandra Smirhoff kokosi vuosikymmenten ajan aineistoa suunnittelemiinsa kirjoihin. Vuonna 1892 ilmestyi omakustanteena Smirhoffin ensimmäinen kirja. Se otettiin vastaan ”vihdoin”-lausahduksin. Smirhoffin katsottiin, ei vain taloudellisten rajoitteiden vuoksi, vaan myös vaatimattomuuttaan turhankin kauan pidättäytyneen julkaisutyöstä. Heti seuraavana vuonna, Smirhoffin löydettyä esikoisteokselleen kustantajan, siitä ilmestyi hieman laajennettu laitos sekä alkuperäiskielellä ruotsiksi että suomeksi käännettynä nimellä *Puuhedelmien viljelemisestä Suomessa sekä käytännöllisiä neuvoja vasta-alkaville*. Smirhoffin suomen kielen taito oli heikko ja kirjansa hän kirjoitti ruotsin kielellä. Esikoiskirjassaan Smirhoff kuvailee hedelmäviljelyn historiaa, suomalaisia hedelmäpuutarhoja sekä antaa neuvoja hedelmäpuuiden istuttamisesta ja hoitamisesta.

Smirhoffin suomalainen pääteos *Suomen pomologian käsikirja* ilmestyi vuonna 1894. Siinä on yksityiskohtaisesti kuvattu 40 maassamme menestynyttä tai kokeiltua omenapuulajiketta.

Merkittävin ja ansiokkain Smirhoffin teoksista on kuitenkin ruotsalaisen pomologian käsikirja (*Handbok i Svensk pomologi*), joka julkaistiin vuosina 1896–1902. Se on huomattavasti uusittu ja viiteen osaan laajennettu painos tri Enerothin 1860-luvulla kirjoittamasta kirjasta. Kun Ruotsista ei löytynyt pätevää tutkijaa täydentämään edesmenneen Enerothin työtä, tarjottiin tehtävää Smirhoffille. Teoksessaan Smirhoff käsittelee myös Suomessa kasvavia hedelmä- ja marjalajikkeita sekä antaa viljelysuosituksia Suomen kasvuolosuhteisiin.

Kukkaistarhan hoito: käsikirja monivuotisten kukkakasvien viljelemisestä ulkosalla on suomalaisen puutarhahistorian merkkiteoksia siinä mielessä, että se on ensimmäinen kotimainen, laajasti perennoihin keskittyvä kirja. Smirhoff kirjoitti sen

lajikekuvauksia maassamme kasvaneista hedelmäpuista. Antoisimpia tutkimuskohteita olivat herraskartanoiden hedelmätarhat monine lajikkeineen. Toisaalta Smirhoff ei väheksynyt syrjäisenkään torpan pihaa, josta saattoi löytää yhden siemenestä kasvatetun ns. nurkkapuun.

Kotimaassaan Smirhoff kohtasi monenlaisia vastuksia ja ennakkoluuloja. Rahallisen matka-avun pyyntöihin ei mikään taho ollut suosiollinen. Lehdistuutisten mukaan ”kun hän eräässä pitäjässä teki ehdotuksen, että hän maksutta opettaisi hedelmäpuunviljelystä kansakoulun oppilaille itse kustantaen tarvittavat aineet ja opetuksen välikappaleet, niin kunnallishallitus, johon useita herrasmiehiäkin kuului, hylkäsi tämänkin kaikesta itsekkäisyydestä vapaan tarjouksen.”

Aikalaiset ovat kuvanneet Smirhoffia sitkeäksi, uupumattomaksi, tarmokkaaksi ja alaansa intohimoisesti suhtautuvaksi naiseksi. Viranomaisten kylmäkiskoisuus ja monet koetut pettymykset eivät lannistaneet häntä, eivätkä laimentaneet hänen innostustaan, vaan hän jatkoi työtään tutkien puu-

ulkomaisten esikuviansa innoittamana. Kasvutapa- ja värimuunnokset mukaan lukien kirjassa esitellään satamäärin perennoja. Monet niistä ovat meidän sitkeitä perinnekasvejamme, mutta osa on tuskin koskaan Suomessa kasvanutkaan.

Maatiaisomenia Smirnofin tapaan

Smirnofin ansiosta monet talvenkestävät, satoiset ruotsalaiset ja venäläiset omenalajikkeet tulivat tunnetuiksi maassamme, viljely edistyi ja vähitellen niistä tuli taimitarhojemme vakiolajikkeita.

Omenalajikkeiden valikoima on viime vuosikymmeninä kasvanut kiihtyvällä vauhdilla sekä kotimaisen jalostuksen että maahantuonnin ansiosta. Kotimaisten taimitarhojen myyntiluetteloita selaamalla päätyy helposti runsaaseen kolmeensataan eri hedelmälajikkeeseen. Tässä tarjonnan tulvassa ovat kotipuutarhureille myydyimpien lajikkeiden joukossa pysyneet Smirnofin runsas sata vuotta siten Suomen pomologian käsikirjassaan esittelemät Antonovka, Isokuulas Astrakaani, kaneliomenat, Sokerimiron, Sävstaholm ja Åkerö.

Muutaman kotimaisen taimitarhan tarjoamina erikoisuuksina on edelleen saatavilla Smirnofin ajan omenalajikkeista Alexander, Ananasomena, Borovinka, Hampus, Harlamovski, Sparreholmin omena, Tsaarin kilpi, Valkoinen Nalif ja Virgiinialainen ruusuomena.

”Hänelle ei koskaan koittanut täyttä kesää”

Smirnofin neuvonta- ja tutkimustyöllä oli valttavan suuri merkitys hedelmänviljelyn lisäämisessä ja vakiinnuttamisessa maahamme. Puutarha-alan järjestötoiminta rupesi kehittymään, ammattilehdet ilmestymään ja ala saamaan julkisuutta 1800-luvun lopulla. Smirnof ei näyttävästi tässä julkisuudessa esiintynyt. *Puutarha*-lehti totesikin hänen muistokirjoituksessaan, että ”*Hänelle ei koskaan Suomessa koittanut täyttä kesää, ansaitun, omien kansalaisten antaman yleisen tunnustuksen muodossa*”.

Vuodesta 1893 alkaen Suomessa oli erityinen valtionpomologin virka, jossa tehtävänä oli edistää hedelmänviljelystä maassamme ja toimia hedelmänviljelysneuvojana. Huomattavista pomologisista ansioistaan huolimatta Smirnof sivuutettiin tässä virantäytössä.

Puutarhajärjestöjen ponnistelun tuloksena Smirnof sai ennen kuolemaansa valtiovallan tun-

nustuksen arvokkaalle työlleen. Vuonna 1907, Smirnofin ollessa 69-vuoden ikäinen, hänelle myönnettiin pieni valtion eläke.

Alexandra Smirnofista on sanottu, että hänellä oli venäläinen nimi, mutta suomalainen sydän. Hän kuoli naimattomana 75-vuoden iässä vuonna 1913 omistettuaan elämänsä puutarha-aatteelle ja suomalaiselle hedelmänviljelylle.

Puutarha-lehti päätti muistokirjoituksensa Smirnofista sanoihin ”*Paljon teit, vielä enemmän toivoit voivasi rakkaalle synnyinmaallesi tehdä. Tekijät menevät pois, mutta työt jäävät jäljelle. Tuhannet teoksiasi lukevat. Kymmenet tuhannet hedelmäpuut kukkivat kunniaksesi Suomenniemellä ja muuallakin jokaisena uutena keväänä, kukkivatpa Vaasan tuolla puolenkin.*”

Lähteet:

Aikalaiskirjoitukset aikakausi- ja sanomalehdissä (erityisesti Vasabladet, Uusi Suometar, Aftonbladet, Finska trädgårdsodlaren, Puutarha, Koti ja yhteiskunta ja sen Kasvitarha-liite, jonka toimittaja Smirnof oli).

Alexandra Smirnofs arkiv, Svenska litteratursällskapet i Finland rf. (SLS)

Kansallinen elämäkerrasto, 1934.

Meurman, Otto-I: Viipurin pitäjän historia III, 1985.

Simonen, Seppo: Suomen puutarhatalouden historia, 1961.

Suuri puutarhatietokirja I-II, 1933.

Kaksivuotiset kukat

– maatiaispihan peruskasveja

TEKSTI: PENTTI ALANKO

KAKSIVUOTISET KUKAT ovat todellisia maatiaiskasveja, sillä aikaisemmin ne olivat varsin suosittuja puutarhoissa, mutta nykyään niitä näkee vain harvoin. Ehkä niitä pidetään liian työläinä kasvat-
taa, sillä ne kylvetään edellisessä ja ne kukkivat seuraavana kesänä, jonka jälkeen ne kuihtuvat pois. Osittain tämä käsitys perustuu harhaluuloihin, sillä ei niitä yleensä tarvitse kylvääkään kuin kerran, sillä ne kylväytyvät sen jälkeen vuosittain. Ja sellaisista kasveistahan nykyään eivät puutarhahaimiset yleensä pidä, sillä pelätään niiden villiytymistä

– kasvinhan pitää olla kiltisti siinä paikassa, mihin se on istutettu tai kylvetty!

Omassa pihassa on useitakin kaksivuotisia, kuten koiranputkia (aivan ihastuttava alkukesän kasvi), il-
lakko (aah, mikä tuoksu iltaisin), alaskankleitionia, rohtosormustinkukka, puistolemmikki, purppura-
tulikukka, ym. Eikä niistä mikään ole edes aikeis-
sa ottaa haltuunsa koko puutarhaa. Monia hyvinkin hoidettuja puutarhoja ja puistojen perennaryhmiä katsoessa huomaa, että jotain niistä puuttuu. Ne eivät ole selvästikään luonnollisen näköisiä, sillä

niissä on kullakin kasvilla oma paikkansa - ryhmänsä, josta niillä ei ole lupaa hyppiä muualle. Niissä saisi siis olla näitä itsestään kylväytyviä kaksivuotisia ainakin siellä täällä, vaikka vain yksittäin tai pieninä ryhminä.

Kaksivuotisilla luonnollisuutta puutarhaan

Sain tästä asiasta jo nuorena puutarhakoululaisena opetuksen tehdessämme Kupittaaan puutarhakoulusta retken Hampuriin, jossa oli suuri kansainvälinen puutarhanäyttely. Siellä ihmettelimme hienoja perennaistutuksia, mutta yhdessä paikassa oli iso ohdakkeen taimi tai taisi olla joku meilläkin rikkakasvina tavattava karhiaislaji. Sitä ihmetellessämme - kuinka ollakaan - paikalle tuli eräs vanhempi mieshenkilö, joka esittäytyi tämän kaiken komeuden suunnittelijaksi. Hän kertoi, kuinka on ollut vaikeata saada puutarhan hoitajat ymmärtämään tämän kasvin ylvästä kauneutta, koska sitä pidetään rikkakasvina.

RIKU CAJANDER

↑ Harakankello (*Campanula patula*). ↓ Keltasauramo (*Antemis tinctoria*). ↙ Illakko (*Hesperis matronalis*).

MATTI LAHTINEN

ANNE LEINO

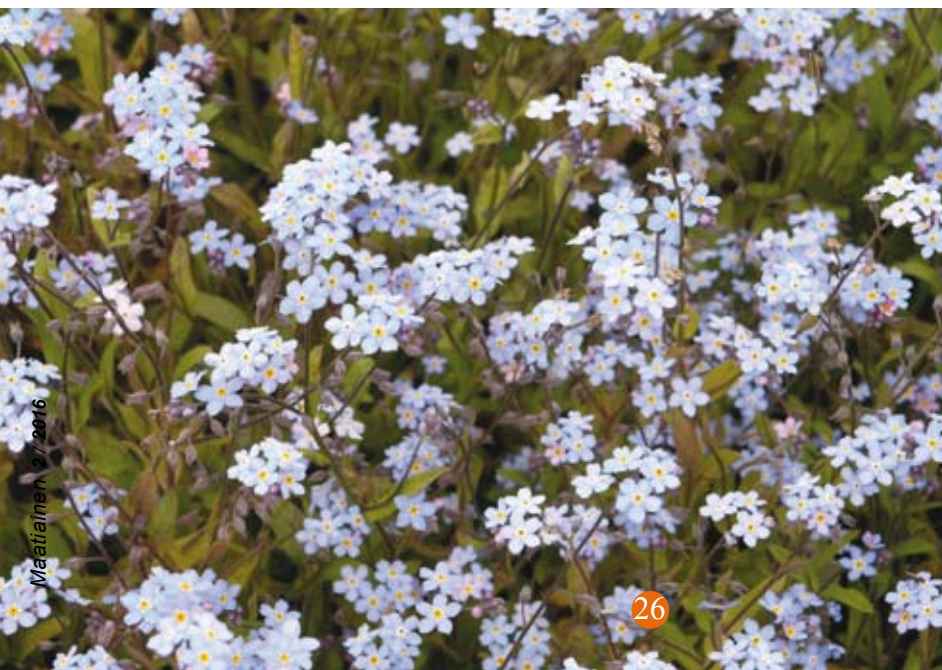

RIKU CAJANDER

Puutarhassa pitää siis olla aina joitakin kasveja, jotka kylväytyvät itseseen ja niiden taimia on siellä muiden perennojen joukossa. Tämän luonnollisuuden tuovat puutarhaan juuri kaksivuotiset perennat. Omassa pihassani yksi parhaimpia niistä on juuri tuo jo yllä mainittu kotoinen koiranputki. Se on harvinaisen tyylikäs kasvi niin koristeellisilta lehdistään kuin kukkiessaan jo aikaisin kesäkuussa.

Vanhat suosikit sykhdyttävät

Puutarhan varjoisimmassa osassa on jo 60 vuotta ollut alaskankleitonia (*Claytonia sibirica*), joka on niitä harvinaisia puutarhakukkia, jotka kukkivat koko kesän, toukokuusta marraskuulle asti. Ne meistä, jotka ovat käyneet Elimäellä Mustilan arbotumissa ja nähneet seillä alaskankleitonian levin-

MATTI LAHTINEN

↖ Kesäkuuruoho
(*Lunaria biennis*).

↑ Sormustinkukka
(*Digitalis purpurea*).

← Puistolemmikki
(*Myosotis sylvatica*).

neen metsäpuistossa laajalle alueelle, ihmettelevät kuinka sitä uskaltaa kasvattaa puutarhassa - eikä se valloita koko puutarhaa! Tälle kasville onkin varattava kasvupaikka niin, ettei se pääse leviämään ympäristöön. Meillä se on talon pohjoispuolella ison marjaomenapuun alla täydessä varjossa, jossa sen kasvupaikka rajoittuu päärakennukseen, katuun, sisääntulotiehen ja naapurin pensasaitaan.

Tunnetuimmat vanhat kaksivuotiset kasvit ovat tarhasalkoruusu, rohtosormustinkukka ja jo yllä mainittu illakko. Niitä tapaa vanhoissa puutarhoissa ja joskus jopa niiden ympäristössäkkin puutarhoista levinneinä, mutta eivät ne näytä leviävän hälyttävässä määrin. Vanhoja sormustinkukkalajikkeita ovat isokukkainen kellosormustinkukka (*Digitalis purpurea* 'Gloxiniaeflora') ja harvemmin nähty 'Monstruosa'-lajike, jolla ylin kukka on avoin, eli siis litteä ja kymmenen sentin levyinen. Minusta näitä nähdessään tuntee aina eräänlaisen sykähdyksen sydämessään, eivätkä ne voi varmaan jättää ketään muutakaan kylmäksi!

Vanhoissa puutarhoissa, joissa asuu ymmärtäväisiä asukkaita, tapaa toisinaan muitakin kaksivuotiskaunottaria, kuten kesäkuuruohoja (*Lunaria biennis*), jonka tummanlilanpunaisia kukkia ei voi olla kyllin ihailematta. Viron puutarhoissa ne ovat vielä melko yleisiä. Kerran jossain lounaisimmassa Suomessa näin kesäkuuruohon erään vanhan talon pihassa ja sitähan piti käydä katsomassa. Ilmeni että asukkaat olivat juuri hankkineet tämän vanhan talon kesänviettopaikakseen. Pihapiirissä oli ollut tätä kasvia isompanakin ryhmänä, mutta nyt oli jäljellä vain yksi vaivainen taimi läheisen kallion reunalla. He lupasivat ottaa siemenet visusti talteen ja kylvää sitä puutarhaansa enemmänkin. Kesäkuuruuhohan on aiemmin suosittu myös niiden talvellakin koristeellisina pysyvien hopeisen väristen lituhedelmien takia, aivan kuten sen sisarlajia ikikuunruohoa (*L. rediviva*), joka on monivuotinen kaunotar. Kummallakin hedelmät pysyvät koristeellisina puutarhassa kevääseen asti, ellei varsia ole tyhmästi leikattu syksyllä pois.

Älä unohda lemmikkiä!

Aivan ihastuttava puutarhassa on myös Etelä-Suomessa jo toukokuussa sinisin kukin kukkiva puistolemmikki, jota tapaa monissa vanhoissa puutarhoissa ja puistoissa viljelyjäänteinä ja paikoin villiintyneinä. Se kukkii runsaasti perennojen välissä ja jää sitten muiden myöhemmin kukkivien kasvien

peittämäksi, kunnes ilmaantuu uudelleen seuraavana keväänä. Osa taimista saattaa talvehtiäkin, mutta oman puutarhamme määrässä liejusavimaassa ne näyttävät olevan vain kaksivuotisia. Lemmikkejähän pitää olla joka pihassa - onhan niillä tuo vetoava ruotsinkielinen nimikin - förgätmigej (älä unohda minua!). Tavallisesti sen kukat ovat taivaallisen upean sinisen värisiä, mutta sitä tapaa myös ruusunpunaisena ja valkokukkaisena. Voiko edes kuvitella puutarhaa ilman lemmikkejä, tai ilman orvokkeja (ks. tämän kirjoituksen loppu)?

Kun otetaan puheeksi kaksivuotiset kasvit, unohtaa ei sovi myöskään harjaneilikoita (*Dianthus barbatus*), joitten kukkien värikirjo on loputon, ainakin mitä tulee punaisen värin vivahteisiin. Oikeastaan se on monivuotinen, sillä vaikka kukkinut verso kuihtuu pois, on se yleensä ehtinyt juurruttaa sivuversoja ympärilleen. Ilmankos sitäkin tapaa vanhoista puutarhoista tai niiden sijoilta. Sen sijaan miltei kokonaan on kadonnut monien mielestä se kaunein kello, maariankello (*Campanula medium*), jonka pulleiden kukkien värikirjoa riittää valkoisesta punaisen ja sinisen eri vivahteisiin. Se näyttäisi olevan sen verran ”kranttua”, että on vaivauduttava kylvämään sen siemenet vuosittain.

Kuivankin maan kukkija

Aivan kuivan, aurinkoisen paikan kasvi on pitkään, kesäkuusta syyskuulle kukkiva keltasauramo (*Antemisia tinctoria*), joka menestyy tietenkin myös tavallisessa puutarhamaassa. Erityisen kuivana kesänä näin sen kukkivan keltaisenaan Lohjanharjulla tien varrelle levinneenä paikassa, jossa pitkään jatkuneen kuivuuden takia kaikki muut ruohokasvit olivat kuihtuneet. Kaikki varsinkin Englannissa käyneet ovat ihastuneet upean oranssinvärisin kukin kukkivaan kaksivuotiseen keltalakkaan (*Cheiranthus cheiri*), mutta meillä se on ainakin aiemmin ollut melko talvenarka, kuten myös upean sinisin kukin loppukesällä kukkiva sinirasti (*Anchusa italica*).

Aiemmin hyvin suosittu kaksivuotiset tarharorvokit (*Viola Wittrockiana*-lajikkeet) eivät enää jostain käsittämättömästä syystä kuulukaan joka pihan vakiokasveihin kuten ennen vanhaan. Sen sijaan on alkanut näkyä yhä useammin viehättävä ja pienempikukkaisia tarhaketo-orvokkeja (*V. Tricolor*-Ryhmän lajikkeita). Hautausmailla nämä koko kesän kukkivat kaunottaret ovat tulleet hyvin yleisiksi.

Maisemanhoitoa ja lammaspaimennusta

TEKSTI JA KUVAT: KIRSTI HASSINEN

Voisiko lampaiden avulla palauttaa menetettyä maalaismaisemaa?

Monet maalle muuttajat ja kesämökkiläiset ovat hankkineet maalta unelmiensa mummonmökin. Haavekuva punaisesta tuvasta maalaismaisemassa kuitenkin usein hukkuu umpeen kasvaneiden peltojen ja pusikoituneiden rantaniittyjen sekaan.

Ennen lehmät, hevoset ja lampaat pitivät maiseman avoimena. Luonnonlaitumet olivat tärkeä osa karjan pitoa. Viljelyyn sopimattomat alueet kuten metsät, kiviset kedot, kosteat rantaniityt, hakamaat ja vaikeasti kuljettavat saaret, kelpasivat laitumiksi. Laidunnus muokkasi kasvilajistoa ja piti pusikot ja katajikat poissa. Laidunnus suosi muuten huonosti kilpailua kestäviä kasvilajeja. Entiset laidunmaat vallannut yksipuolinen kasvusto saattaa olla hyvin rehevä mutta yksipuolinen. Tällöin alueen koko biologinen yhteisö hyönteisineen ja lintuineen köyhtyy.

Ennen lampaiden tuloa

Lammas on hyvä ja tehokas laiduntaja. Ennen kuin päättää hankkia lampaita kesätöihin, on kuitenkin syytä huolellisesti perehtyä lampaiden tarpeisiin, hoitoon ja lampaiden pitoon liittyviin säädöksiin. Keväällä ilmestyneessä kirjassa *Omat lampaat, pienlampurin käsikirja* (Kirsti Hassinen, Jukka Tobiasson, Tammi 2016) käydään kaikki nämä asiat ja paljon muuta lampaisiin liittyvää huolellisesti läpi.

Jos päättää ostaa tai vuokrata lampaita itselleen, on lampaanpitäjän rekisteröidyttävä eläintenpitäjäksi asuinpaikkakunnan maaseutuelinkeinoviranomaisen kautta. Maaseututoimistosta tulevalle lampurille annetaan asiakasnumero ja pitopaikkatunnus.

Suosittelavaa on ottaa vähintään viiden lampaan katra. Kolme lammasta on ehdoton minimi, että lammas voi elää lajinnukaisesti laumassa. Laitumen riittävyys kannattaa varmistaa kysymällä joltakin kokeneemmalta esimerkiksi ammattilampurilta. Kolme

Suomenlammas on suurin maataisrotumme, joka tunnetaan maailmalla hyvästä sikiävyydestään ja kiiltävästä villastaan. Suomenlampaista on valkeiden lisäksi myös mustia ja ruskeita. Kuvan suomenlampaat Saaristomeren kansallispuistosta.

lammasta tarvitsee vähintään puoli hehtaaria rehevää laidunta. Luonnonlaitumia tarvitaan enemmän. Verkkoaidat ja suojakatokset voi rakentaa jo edellisenä syksynä tai heti, kun routa on sulanut. Sähköaidan pystytys on nopeampaa ja sen kerkiiä tehdä vähän ennen lampaiden tuloa.

Lampaat kannattaa ostaa rekisteröityneeltä lampurilta ja tarkistaa, että lampailla on korvamerkkit molemmissa korvissa. Korvamerkittömiä lampaita ei saa siirtää tilalta toiselle eikä niitä huolitaa myöskään teurastamoon. Kun lampaat ostetaan ja siirretään uuteen paikkaan, ne pitää ilmoittaa lammasta- ja vuohirekisteriin esimerkiksi maaseutuelinkeinoviranomaisen kautta tai suoraan Elintarviketurvallisuusvirastoon eli Eviraan. Vuokralampaiden ilmoituksista huolehtii lampaiden omistaja.

Tärkeää on heti alussa päättää, mitä lampaille tehdään syksyllä. Jos ne aiotaan teurastaa, lähiteurastamot tai mahdollinen kotiteurastusmahdollisuus on hyvä selvittää ennen lampaiden hankintaa.

Jos lampaat jäävät talveksi, ne tarvitsevat asiallisen lampolan ja rehut ja kuivikkeet säilytystilan. Talven rehut on parasta varata etukäteen. Pienelle alle kymmenen katraan laumalle on varattava kuivaheinää, koska nykyiset karjatilojen säilörehupaalit ovat niille liian isoja eivätkä ne ehdi syödä koko paalia ennen pilaantumista. Kuivaheinän saatavuus vaihtelee riippuen kesän sääolosuhteista.

Omat maat voi myös vuokrata jollekin lampurille laidunmaiksi. Näin voi päästä hoitamaan lampaita lampurin ammattitaitoisella ohjauksella. Tällöin tehdään vuokrasopimus, jossa sovitaan tarkkaan molempien vastuista ja kustannuksista kesän aikana. Sopimusmalli löytyy Pro Agrian laidunpankin sivuilta. Laidunpankin sivuilta löytyy myös vuokralampaita ja vuokralaitumia. Jos laidunmaat ovat perinnemaisemaa tai arvokasta maisema-aluetta, lampuri voi tehdä niistä hoitosuunnitelman Ely-keskuksen kanssa ja saada alueesta ympäristön hoitoon tarkoitettua EU-tukea. Ympäristösopimus tehdään aina viideksi vuodeksi.

Lampaat kesätöissä

Luonnonlaitumilla ja perinnebiotoopeilla ei lampaille saa antaa lisärehuja, koska ne rehevöittäisivät maata. Laitumella tulee kuitenkin aina olla suolakivi, mahdolliset tarvittavat kivennäiset ja tietysti raikasta vettä. Luonnonkasvit eivät tietenkään valkuaispitoisuudessa pärjää viljelylajeille. Toisaalta lajisto ja siten myös ravinto useimmiten on monipuolisempaa. Voisi myös olettaa, että lampaiden yleiskunto ja vastustuskyky hyötyvät mahdollisimman luontaisesta ravinnosta. Kun lampaat saavat valita itse mitä ne syövät, niin ne poimivat ruokaa tarpeidensa mukaan.

Lampaiden tulisi päästä luonnonlaitumille tarpeeksi ajoissa keväällä, jolloin kasvu on nopeaa ja nuoret kasvit maistuvat hyvin lampaille. Heinitty-

neet ja umpeen kasvaneet alueet tuottavat vain vähän lampaille kelpavaa ravintoa.

Lampaille suositellaan laidunkiertoa. Laidunkierrolla tarkoitetaan lampaiden siirtämistä eri laidunlohkoille kesän aikana. Kesän laidunalue olisikin hyvä jakaa 2-3 eri lohkoon, joita laidunnetaan vuorotellen. Näin taataan lampaille vihantaa heinäa koko kesän ja vähennetään loistartunnan riskiä.

Useimmiten uudet raivatut luonnonlaidunalueet vaativat myös ihmistyövoimaa. Ohdakkeet, nokkoset ja mm. tervalepän kantovesat eivät juuri maistu lampaille, vaan ne täytyy raivata raivaussahalla, viikatteella tai vesurilla. Luonnon monimuotoisuuden ja tehokkaan laiduntamisen kannalta olisi ihanteellista, jos aluetta voitaisiin hoitaa nautojen, lampaiden ja hevosten yhteislaitumena. Eri eläinlajit suosivat osittain eri kasveja ja täydentävät siten toisiaan.

↑ Kolin maisemanhoitajia.

← Kortelahden pientilalla on kolmena kesänä ollut maatiaislampaita avaamassa maisemaa Kolin vaaroille ja Käränkälammelle. Samalla lampaat ovat toimineet Kirsti Hassisen innoittajana ja valokuvamalleina lammaskirjan tekemisessä.

Maisemanhoitoa Kolilla

Saramon lammastila Nurmeksesta on vuodesta 2006 ollut mukana arvokkaiden perinnebiotooppien hoidossa. Mariko Lindgren kertoo, että perinnebiotooppisopimuksia on tehty sekä yksityisille että erilaisten yhteisöjen omistamille maille. Kolille tehtiin Metsähallituksen kanssa ensimmäinen sopimus 2015. Tulevana kesänä kansallispuiston mailla laiduntaa lampaita Mattilan, Seppälän ja Lakkalan tiloilla. Näillä tiloilla matkailijat pääsevät osallistumaan lampaiden hoitoon suosituilla lammaspaimennusviikoilla, joihin oli talvella satoja hakijoita. Lisäksi Saramon lampaat toimivat yhteistyössä Sormulan luomutilan kanssa. Sormulasta Kolille tulee kesäksi suomenkarjaa. Tulevana kesänä Ollilan-Turulan pelloille on tulossa maisemanhoitotöihin lampaiden lisäksi kyyttöjä ja mahdollisesti myös suomenhevosia. Maatiaiskotieläimet ovat suosittu tutustumiskohde erityisesti Kolilla retkeileville lapsiperheille.

Maatiaislampaat suomalaisessa maisemassa

Meillä on kolme maatiaislammassrotua, jotka soveltuvat erinomaisesti maisemanhoitoon. Suomenlammas on suurin ja myös kansainvälisesti tunnettu rotu. Kainuunharmaa- ja ahvenanmaanlammas ovat paikallisia rotuja. Kaikilla maatiaisroduillamme on hyvät uuhiominaisuudet ja ne ovat tunnettuja sikiävyydestään. Kaikki pystyvät hyödyntämään hyvin karkeaa rehua, joten ne soveltuvat hyvin maisemanhoitolampaiksi. Luonteeltaan ne ovat uteliaita ja seurallisia. Kesän laidunkauden jälkeen maatiaislampaiden villa on upeimmillaan ja hyvin kysytty materiaali käsityöläisille.

↑ Ahvenanmaanlammas on sitkeä, usein sarvipäinen saariston selviytyjä. Se on kooltaan hieman pienempi kuin muut maatiaislammassrotumme. Ahvenanmaanlammas on ketterä liikkuja, jolla on kaunis, kaksinkertainen villa, jossa on runsaasti erilaisia harmaan ja ruskean sävyjä.

↗ Suomenlammas.

↓ Kainuunharmaa- ja ahvenanmaanlammas pelastettiin viime hetkellä Kainuun korpimailta 1980-luvulla. Se on persoonallinen ja seurallinen maatiaislammass, jolla on pitkälti samat ominaisuudet kuin suomenlampaalla. Karitsat syntyvät yleensä mustina. Harmaiden sävyjen lisäksi kainuunharmaita on myös ruskeasävyisenä.

Yrttien siemeniä Suomesta

Tutkimus kahdeksan yrttilajin siemensadosta Etelä-, Itä- ja Pohjois-Suomessa

TEKSTI JA KUVAT: BERTALAN GALAMBOSI & ZSUZSANNA GALAMBOSI

TUTKIMUKSEN TARKOITUKSENA oli selvittää siementuotantomahdollisuutta Etelä-, Itä- ja Pohjois-Suomen oloissa. Tutkimukseen valittiin sellaisia lajeja, joista aikaisempien kokemusten mukaan on mahdollista saada siemensatoa Suomessakin.

Kokeisiin valitut yrtit ja koepaikat

Vuosina 1997-1998 tutkitut yksivuotiset kasvilajit olivat kamomilla (*Chamomilla recutita*), maustekirveli (*Anthriscus cerefolium*), tuoksuampiaisyrtti (*Dracocephalum moldavica*) ja yrtti-iiso (*Agastache foeniculum*). Monivuotisia lajeja viljeltiin vuosina 1997-2000: lipstikka (*Levisticum officinale*), iisoppi (*Hyssopus officinalis*), siankärsämö

(*Achillea millefolium*) ja väinönputki (*Angelica archangelica*).

Koepaikat olivat Piikkiö, Mikkeli ja Ruukki. Kasvit viljeltiin mustamuovipenkissä, joiden leveys oli 120 cm. Ruutukoko oli muilla yrteillä 1 m², paitsi lipstikalla ja väinönputkella 2 m².

Istutustiheys avomaalla: lipstikka ja väinönputki 4 kpl/m²; iisoppi, siankärsämö, ampiaisyrtti ja anisiisoppi 6 kpl/m²; kamomilla ja kirveli 9 kpl/m².

Siemensadon korjuu ja käsittely

Kamomilla: siemenet olivat valmiita, kun kukinnot olivat keltaisia ja murenivat helposti, silloin koko kasvusto leikattiin n. 15 cm sängelle. Kas-

← Väinönputken kukintojen jälkikuivatus kasvihuoneessa.

→ Sininen iisoppi-lajike täyskukinnassa.

→ Siankärsämön Alba-lajike muovipenkissä.

vimassa kuivattiin huoneenlämmössä ja murskattiin hyttysverkon läpi. **Siankärsämö:** kukinnot leikattiin aamupäivällä n. 20 cm pituisiksi, kun kukinnot olivat ruskeita ja siemenet kypsiä. **Kirveli, iisoppi, anisiisoppi, ampiaisyrtti:** kasvit leikattiin n. 10 cm sängelle, kun siemenet olivat kypsiä ja alimmaisat siemenet jo varisivat. **Väinönputki, lipstikka:** näiden lajien pääkukat ja sivukukat kukkivat eri aikaan, joten siemenet myös kypsyvät eri aikaan ja ovat laadultaan erilaisia. Ensiksi kerättiin pääkukinnot ja myöhemmin sivukukintojen siemenet. Kukinnot leikattiin varsinen 20-40 cm pituisiksi.

Yrttien korjattu sato kuivattiin huoneenlämmössä ja kuiva kukkamassa murskattiin 3 mm verkon läpi (huom. kamomilla). Kaikkien kasvien esipuhdistettu seos punnittiin ja siemenet lajiteltiin Kamas-koneella. Kokeiden yhteydessä laskettiin tuhannen

siemenen paino. Itävyyskokeet suoritettiin Mikkelissä huoneenlämmössä petrimaljassa top-paper -menetelmällä, 4 x 50 tai 4 x 100 siementä.

Sää vaikuttaa siemensatoon

Koevuosien säät olivat hyvin erilaisia: vuodet 1997 ja 1999 olivat lämpimiä, vuosi 1998 oli kylmin ja sateisin. Vuosi 2000 oli keskivertainen. Koevuosien ja koepaikkojen väliset ilmastolliset erot vaikuttivat siemensadon määrään ja laatuun merkittävästi. Paras siemensato saatiin lämpiminä koevuosina ja eteläisemmissä koepaikoissa.

Siemensadon käsittely

Kamomillan korjatusta kasvustosta viikon jälkikypsytymisen jälkeen tuleentuneet siemenet ovat helposti

murskattavissa kuivista mykeröistä. Mykeröiden murske sisältää sekä siemeniä, että keltaista mykeröpohjaa. Murske (*chibratum*) soveltuu kamomillan teeainekseksi ja kylpyaineeksi.

Maustekirvelin siemensadon laatu oli paras Etelä-Suomessa ja heikoin Pohjois-Pohjanmaalla. Maustekirvelin siemensadon lajittelu oli melko vaikeaa, koska siemeniä on niiden tikkumaisesta muodosta johtuen vaikea erottaa kukintojen murskeista.

Siperiasta kotoisin oleva **tuoksuampiaisyrtti** tuottaa taimista kasvatettuna Suomessa melko hyvälaatuisia siemensatoa, mutta viileä vuosi vaikuttaa siemensadon laatuun merkittävästi.

Tuoksuampiaisyrtilin siementen väri on kirkkaan musta, mutta huonosti kypsyneiden siementen väri on harmaa. Tuoksuampiaisyrtilin siemen on melko suuri ja sen puhdistaminen helppoa.

Erilaiset ilmasto-olosuhteet vaikuttavat **yrtti-iison** siemensadon korjuu-aikaan, sadon määrään ja laatuun samalla tavalla kuin ampiaisyrtinkin. Yrtti-iison siemeniä ei kannatta idättää heti lajittelun jälkeen, vaan 12-14 kk varastoinnin jälkeen. Muutaman neliömetrin kokoisten palstojen sato voidaan korjata käsin ja viikon jälkikuivatuksen jälkeen kukinnoista ravistella täysin kypsyneet siemenet.

Vaikka **lipstikka** kasvaa hyvin Suomessa ja tuottaa suuren lehti- ja juurisadon, hyvälaatuisen siemensadon saanti luonnonmukaisissa kasvuo-oloissa oli vaikeaa. Lipstikan siemensadon tuotannossa vaikeuksia tuottivat luteet ja kirvat, jotka imevät siemensadon keltomaiseksi jo kukinta- ja

kehitysvaiheessa. Yksittäisellä kasvilla harsopeite auttaa luteita vastaan. Lipstikan pää- ja sivukukinnon siemenet tuleentuvat eri aikaan (n. viikon väli) ja ne on kerättävä erikseen. Pääkukinnoista saadaan parempilaatuista siementä, mutta sen määrä on yleensä pienempi kuin sivukukinnon siemensato. Lipstikan siemensadon korjuu tapahtuu käsin ja metrin pituiset varret jälkikypsytetään huonelämmössä.

Vaikka **iisoppi** on Välimeren alkuperäinen laji, se talvehti joka vuosi, kasvoi hyvin ja tuotti jokaisessa koepaikassa hyvälaatuisia siemensatoa. Iisopin siemenet on murskattava kukinnosta pois käsin tai puintikoneella.

Suomen luonnosta kotoisin olevan **siankärsä-mön** siementuotanto onnistui jokaisena koevuonna. Siemensadon määrä oli riippuvainen kasvukauden säästä, mutta ehkä myös oikeasta korjuuajasta.

Pieni määrä korjataan käsin ja viikon jälkikypsytymisen jälkeen kukinnoista murskataan pois siemenet. Puitu seos on esilajiteltava 3 mm:n seulan kautta ja jälkikuivattava 30-35° C lämpötilassa.

Väinönputken siemensato muodostuu selvästi pääkukinnoista ja sivukukinnoista. Pääkukinnon siementen koko ja biologinen arvo on yleensä parempi kuin 10-14 vrk myöhemmin kypsyneiden sivukukintojen siementen arvo. Väinönputken siementen itäminen vaatii 2 kk kylmäkäsittelyn (kosteassa 0-5 C° lämpötilassa). Väinönputken siemensadon korjuuta ei voi koneellistaa. Kypsät pää- ja sivukukinnot on korjattava käsiin, kun siemenet ovat oljenkeltaiset. Leikattuja kukintoja kuivatetaan viikon ajan ja kuivat siemenet saadaan murskaamalla helposti pois.

Mausteyrttien siemensadon tuotanto on mahdollista Suomessa

Siementuotanto vaatii yksikertaisia ja halpoja työvälineitä: säkkeitä, erilaisia seuloja ja paljon kuivatusiloja. Kallein konehankinta on Kamas-lajittelija, johon tarvitaan yrttisiementen muotojen vaihtelevuuden vuoksi eri seulakokoja. Siementuottajien on valmistauduttava hyviä ja huonoja siemenvuosia varten ja siksi on myös tutkittava siementen varastointimahdollisuudet huonojen siemenvuosien varalta. Koetulokset osoittivat kuitenkin yllättävän hyviäkin ja rohkaisevia tuloksia!

Lue lisää tuloksista yhdistyksen nettisivulla www.maatiainen.fi. Nettisivuilta löytyy julkaisu kokonaisuudessaan taulukoineen.

Tutkimusmestari Reijo Pesonen lajittelee siemeniä Kamas-lajittelukoneella.

Mannerheimien Louhisaaren kartanoon kalmilainen puutarha

Askaisissa sijaitsevan Louhisaaren kartanon puistoalueella voi kesästä 2016 alkaen tutustua 1700-luvun hyöty- ja koristekasveihin. Pehr Kalmin oppien mukaan suunnitellussa puutarhassa yhdistyvät valistusajan ihanteet: kaikkien kasvien tulee olla hyötykasveja, mutta puutarhan tulee myös olla symmetrinen, hyvin järjestetty ja esteettinen. Puutarhan kasvit ovat suurelta osin peräisin kaarinalaisesta Pukkilan kartanosta.

MUSEOPUUTARHAHANKKEELLA on kaksi tärkeää tavoitetta: luoda autenttinen kalmilainen hyötypuutarha Louhisaaren upeaan kartanomiljööseen kaikkien puutarhaharrastajien iloksi ja toisaalta turvata Pukkilan kartanon kalmilaisen puutarhan kasvilajiston säilyminen. Museotoiminta Pukkilassa päättyi pari vuotta sitten, eikä puutarhan kasvien säilymistä siellä voitu enää taata.

Louhisaaren kalmilainen hyötypuutarha avataan kesäkuussa 2016 juhlistamaan tutkimusmatkailijaa ja puutarhatieteen isää, Turun Akatemian ensimmäistä talousopin professoria Pehr Kalmia (1716–1779), jonka syntymästä tulee tänä vuonna kuluneeksi 300 vuotta.

ELINA KOLEHMAINEN

Louhisaaren kartanolinna

Louhisaaren kartanon nykyinen päärakennus on peräisin 1650-luvulta ja edustaa Suomessa harvinaista palatsiarkkitehtuuria. Louhisaassa on ollut kartano ainakin 1400-luvun alusta lähtien. Nimet Louhisaari ja ruotsiksi Villnäs kertovat, että alkujaan kartano on rakennettu maisemaa hallitsevaan paikkaan joko saarelle tai niemenkärkeen, viljelysmaiden keskele. Louhisaari oli aikanaan suuren kartanoläänin keskus. Lääni oli suurimmillaan 1650-luvulla ja siihen kuului monia kartanoita, lampuotitiloja ja kylä,

mm. Kultaranta Naantalissa kuului tuolloin Louhisaaren omistaneille Flemingille.

Louhisaari kuului yli kolmesataa vuotta Fleming-suvulle ja yli sata vuotta Mannerheim-suvulle. Suomen marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheim syntyi siellä vuonna 1867. Nykyisin Louhisaaren kartano toimii museona, joka on avoinna kesäaikaan.

Louhisaaren historiallinen puutarha

Tietoa Louhisaaren 1600-luvun puutarhasta on säilynyt hyvin vähän. Ilmeisesti jo 1600-luvulla Lou-

hisaaren puutarha sijaitsi säterin eteläisellä puolella, mutta paljon pienempänä kuin nykyään. 1600-luvun alkupuolella Louhisaaressa tiedetään olleen mm. kirsikkapuita. 1500- ja 1600-luvun puutarhat olivat lähes poikkeuksetta joko muurin tai korkean lankkuaidan ympäröimiä, mikä kuului ajan puutarhatyyliin ja teki puutarhan kasvuolosuhteet suotuisammaksi. Todennäköisesti näin oli myös Louhisaaressa päätellen kaivauksissa esiin tulleista muurinrakenteista.

Vuonna 1795 Louhisaari siirtyi Carl Erik Mannerheimille, joka oli kasvitieteilijä Carl von Linnén oppilas ja Suomen Kuninkaallisen Talousseuran

← Turun Piha & Puutarha -messuilla tarjottiin esimakua kesällä avautuvasta Louhisaaren kalmilaisesta hyötypuutarhasta. 16 viljelylaatikossa kasvoi 1700-luvun eksoottisia viljelykasveja.

perustajajäsen. Vuonna 1797 perustetun Talousseuran kunnianhimoisena tavoitteena oli eksoottisten kasvien sopeuttaminen kylmään Pohjolaan ja myös C.E. Mannerheim perusti hyötypuutarhan Louhisaareen. Huhtikuussa 1796 kartanolla oli neljä työntekijää nikkaroimassa multapenkkejä puutarhaan ja vuoden 1798 puutarhavarusteluettelossa oli 20 öljypaperi-ikkunaa ja 10 lasi-ikkunaa, joita tarvittiin kasvulavoihin.

Vuonna 1874 Paludan & Steniuksen puutarhatoimisto teki puutarhasuunnitelman Louhisaareen. Vanha keittiöpuutarha-alue jätettiin enemmän tai vähemmän ennalleen. Pohjoispuolen kortteli eteläisessä puutarhassa varattiin kasvulavoille.

Louhisaari oli myös tunnettu omenapuistaan. Marsalkka Mannerheimin isä kreivi Carl Robert Mannerheim ja puutarhuri J. Otterström ilmoittivat *Åbo Underrättelser* -lehdessä Willnäs trädskolan (Louhisaaren taimiston) vuonna 1870 ja 1871 myytävistä omenan ja päärynän lajikkeista. Myyntilistalla oli 24 erilaista ulkomaista omenalajiketta ja viisi ulkomaista päärynälajiketta. Näiden lisäksi myynissä oli pensasmarjojen taimia: punaisia, keltaisia ja vihreitä karviaisia sekä punaisia, valkoisia ja mustia viinimarjoja.

Osa omenalajikkeista oli ranskalaisia vanhoja lajikkeita, kuten 'Fransk renett', 'Pariser rambour renett', 'Pigeon blanc', 'Pigeon rouge', 'Pipping d'or', joilla ei ole ollut pitkää viljelyhistoriaa Suomessa. Nämä lajikkeet kertovat Louhisaaren kartanon rohkeista lajikekokeiluista. Myyntilistalla oli myös useita vanhoja omenalajikkeita, joita edelleen löytyy vanhoista puutarhoista kuten 'Åkerö', 'Grågylling', 'Hampus', 'Rosenhäger', 'Gravensteiner', 'Charlamovsky' ja 'Vit Astrakan'.

Louhisaaren puutarhasta museopuutarha

Louhisaareen nyt perustettava hyötypuutarha sijoittuu lähes samalle paikalle kuin missä kartanon oma hyötypuutarha on aikoinaan sijainnut. Museopuutarhan mitoitukset, rakenteet ja toteutus perustuvat 1700-luvulta peräisin olevaan Pehr Kalmin ohjeistukseen. Kalm oli aikoinaan Suomen kansainväli-

sesti tunnetuin tiedemies ja Turun Akatemian ensimmäinen talousopin professori.

Louhisaaren kartanon uuteen museopuutarhaan on valittu aikakaudelle tyypillisiä kasvilajeja ja mahdollisuuksien mukaan vanhoja viljelylajikkeita. Museopuutarhan kasvit ovat dokumentoituja ja niitä esitellään kävijöille opastetuilla kierroksilla. Pääosin kasvimateriaali koostuu Kaarinassa sijainneen Pukkilan kartanomuseon vuonna 1970 entisöidyn ryytimaan keittiökasveista.

1700-luvun hyödyn aikakauden tyyliin toteutettu hyötypuutarha kasveineen kertoo kartanoiden innostuksesta kokeilla eksoottisia uusia keittiökasveja, joista monet ovat nykyihmisille tuttuja. Tulevina vuosina kunnostettavan hedelmätarhan vanhat lajikkeet ovat ikkuna suomalaisen hedelmänviljelyn historiaan.

TEKSTI:

MAARIT HEINONEN, tutkija, Luonnonvarakeskus

AAJA PEURA, museopuutarhuri

JOUNI MARJAMÄKI, intendentti, Kansallismuseo

CAMILLA ADOLFSSON, palvelukoordinaattori

Louhisaaren kartano

MIIA PERKKIÖ, yliarkkitehti, Museovirasto

↑ Hyötypuutarhan suunnittelusta vastaa Museovirasto ja hankkeen toteutuksesta Senaatti-kiinteistöt. Museopuutarhuri, FM Aaja Peura on toiminut asiantuntijana suunnittelussa ja vastannut kasvien siirrosta sekä valinnasta yhdessä Luonnonvarakeskuksen ja Maaseutuopisto Livian kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat Aalto yliopisto, 4H ja Askaisten kylän asukkaat.

Lisätietoja:

Louhisaaren kartano, Louhisaarentie 244, Askainen (Masku), puh. 0295 33 6972, louhisaari@kansallismuseo.fi, www.kansallismuseo.fi, avoinna kesäaikaan 15.5.–31.8. Tarkista Kansallismuseon sivuilta Louhisaaren avajaispäivä.

Louhisaaren kartanomuseon toiminnasta: intendentti Jouni Marjamäki, Kansallismuseo, puh. 0295 33 6344, jouni.marjamaki@kansallismuseo.fi

Louhisaaren kalmilaisesta puutarhasta: museopuutarhuri Aaja Peura, aaja.peura@aalto.fi

Vanhoista viljelykasveista: geenivaratutkija Maarit Heinonen, Luonnonvarakeskus, maarit.heinonen@luke.fi

Pommerin sodan tuliainen 'Vaaniin Herkku' Louhisaaren museopuutarhaan

TEKSTI: MAARIT HEINONEN,
tutkija, Luonnonvarakeskus

LUONNONVARAKESKUKSEN geenivaratutkijat saivat viime syksynä harrasteviljelijältä syväsilmäisiä sinipunakuorisia perunoita, joita on viljelty suvussa yli sadan vuoden ajan. Perimätiedon mukaan peruna on peräisin Pommerin sodasta 1760-luvulta. Peruna tunnettiin nimellä 'Vaaniin Herkku'.

Tulevina vuosina tutkijat ja yleisö pääsevät tutustumaan 'Vaaniin Herkkuun', sillä perunaa kolmannessa polvessa viljelevä Heimo Outola on lahjoittanut sitä Louhisaaren kartanon kalmilaiseen ryytimaahan. Tästä Pommerin sodan tuliaisperunasta tulee yksi Louhisaaren museopuutarhan kasviaarteista.

Perunan tulo Suomeen

Peruna saapui Suomeen 1700-luvun alkupuolelta lähtien eri reittejä pitkin. Silloin meille tulleet perunakannat olivat hyvin monimuotoisia ulkoasultaan sekä viljely- ja käyttöominaisuuksiltaan. Näistä osa vakiintui pohjoiseen viljelyyn sopiviksi. Perunamaattiaisten säilyminen viljelyssä meidän päiviimme asti on ihme, sillä 1960-luvulta asti on jalostettu uusia satoisempia ja viljelyvarmempia lajikkeita. Maatiaiset ovat säilyneet erityisominaisuuksiensa vuoksi. Monet niistä maistuvat vahvasti perunalta ja soveltuvat perinneruokien valmistukseen. Niiden ulkonäkö miellyttää monia ja viljelyä on haluttu jatkaa sukupolvelta toiselle.

Suomessa peruna lähti leviämään talonpoikien käyttöön maan etelä- ja länsiosiin Pommerin sodasta (1757–1762) palanneiden ruotusotamiesten aikana. He olivat seitsenvuotisen sodan aikana tutustuneet Preussin (nykyisen Saksan) alueella perunaan sekä ravintona että viinanpolton raaka-aineena. Preussin

← 'Vaaniin Herkku' on syväsilmäinen sinipunakuorinen peruna.

hallitsija Fredrik Suuri painosti talonpoikia perunaviljelyyn uhkaamalla nenän ja korvien silpomisella, jos ei mukuloita torpan pellolla kasva.

Heimo Outolan suvussa on viljelty 'Vaaniin Herkkua' kotitarpeiksi yli 110 vuoden ajan. Suvussa kulkevan tiedon mukaan Pommerin sodassa palvelut satakuntalainen Joseph Dunderman toi mukanaan perunoita tullessaan Kiukaisiin rakennustöihin. Perunoita saatiin myös Euran Vaaniinkylän Vaaniin kartanoon, Kiukaisten rajalla. Heimo Outolan isoäiti Ida Emilia Fält oli piikana Vaaniin kartanossa 1900-luvun alkuvuosina ja sai sieltä mukaansa perunan. Sen jälkeen hänen poikansa jatkoi perunan viljelyä ja sittemmin Outola vaimonsa kanssa.

Syväsilmäinen 'Vaaniin Herkku'

Satakuntaan 1700-luvun puolivälissä Saksan alueelta saapunut 'Vaaniin Herkku' on syväsilmäinen, pyöreä, punertavakuorinen ja malloltaan kellertävä. Malto on keitetäessä kiinteä.

Tyypillisesti Euroopasta tuoduille perunakannoille annettiin paikallisia nimiä. Toistaiseksi Luonnonvarakeskuksen peruna-asiantuntijat eivät ole pystyneet ulkoisten tuntomerkkien perusteella selvittämään löytyykö tätä perunakantaa muualta Pohjolasta tai Euroopasta viljelyssä tai geenipankkisäilytyksessä. 'Vaaniin Herkun' mukulan syväsilmäisyys ja kuoren väri kertovat sen olevan vanhaa viljelykantaa.

Harrasteviljelijä Heimo Outolan usean vuosikymmenen viljelykokemuksen perusteella voidaan sanoa, että 'Vaaniin Herkku' on kotitarpeviljelyyn hyvin soveltuva. 'Vaaniin Herkku' on hyvä muusiperuna ja sen makuominaisuudet paranevat varastoitaessa jopa seuraavaan kesään asti.

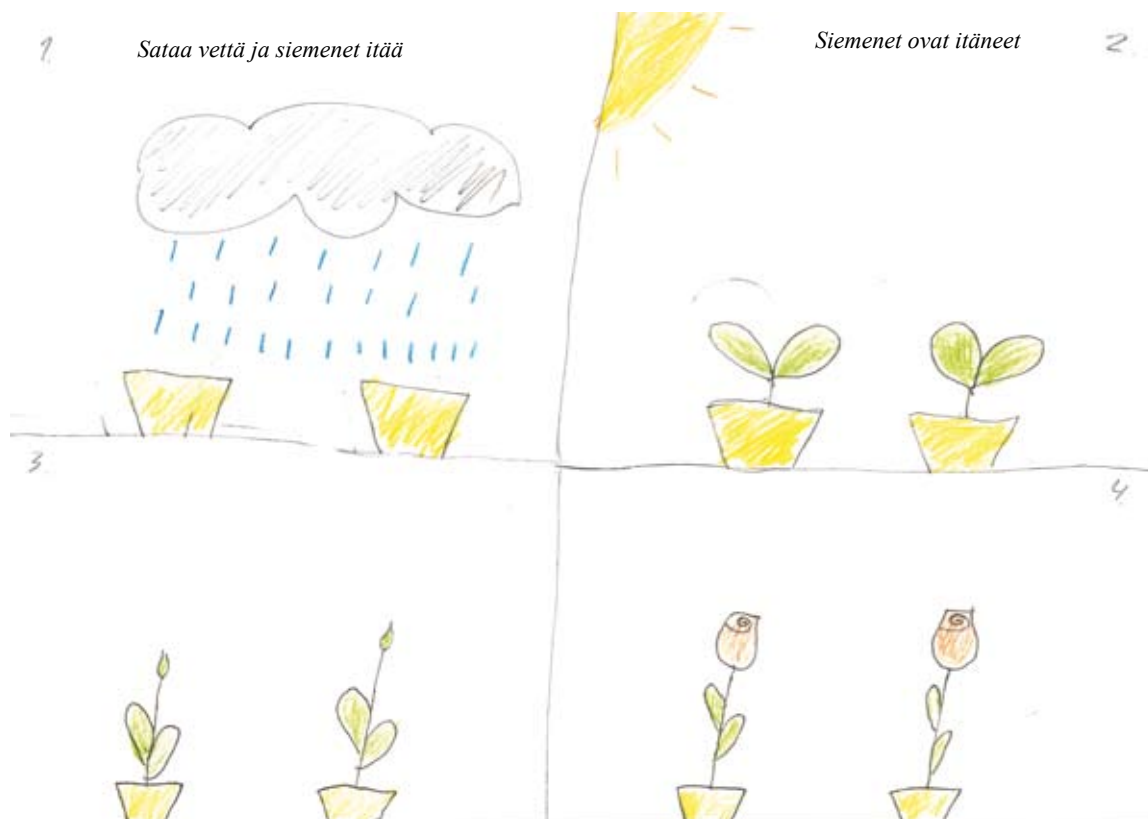
Lisätietoja:

'Vaaniin Herkun' ylläpitoviljelijä Heimo Outola, Kiukainen/Forssa, Puh. 040 578 3305
www.luke.fi sivuilta voi hakea tietoa perunoista Maatiaistietopankista ja GeenivaraOpista.

Kerro meille 'Vaaniin Herkun' muistosi (maarit.heinonen@luke.fi). Milloin ja missä sitä on viljelty, millaisena sen muistat? Tiedätkö missä sitä yhä viljellään? Perunamuistot kootaan Louhisaaren kartanon museopuutarhan Muistojen kasvit -esittelykierrokselle.

KASVIELÄMÄÄ

SARJAKUVAPIIRTÄJÄ: ADA NYSTRÖM, 4-luokkalainen Rödskogs skolasta (Pohjois-Espoo)

1 Sataa vettä ja siemenet itää

2 Siemenet ovat itäneet

3 Nuppuja tulossa, jotka kohta aukeavat

4 Nuput ovat nyt avautuneet kukiksi

Tuhti tietopaketti pienimuotoisesta lampaanhoidosta

Kirsti Hassinen ja Jukka Tobiasson
Omat lampaat – Pienlampurin käsikirja
Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2016, 144 s.

OMAVARAISUUS kiinnostaa yhä useampia ja tietoa pienimuotoisesta kotieläinpidosta tarvitaan. Lammasta on säyseä ja seurallinen eläin, josta saadaan villaa, lihaa, vuotia ja maitoaakin. Maisemanhoitajana lammasta on omaa luokkaansa. Lampaiden pito on kuitenkin vaativaa. Kirja antaa kattavat tiedot lampaista, niiden käsittelystä ja hoidosta.

Kirjoittajilla on vankka kokemus lampurina toimimisesta. Kirsti Hassinen asuu Kolin kansallismaisemassa, jossa hänellä on myös ollut kehäämö. Pääosa kirjan viehättävistä kuvista on hänen ottamiaan. Jukka Tobiasson toimii lampurina ja kiertävänä kotiteurastajana Turun ja Ahvenanmaan saaristossa. Hän on ollut mukana villa-, maisemanhoito- ja luonnonlaidunhankkeissa.

Kirja on selkeästi jäsennelty; tarvitsemansa tiedon löytää nopeasti. Aluksi esitellään eri lammaserot. Yksityiskohtaisen kuvauksen saavat Suomen kolme alkuperäiserot: suomenlammas, kainuunharmaa ja ahvenanmaalammas. Sen jälkeen käydään läpi lampaan rakenne, aistit ja käyttäytyminen.

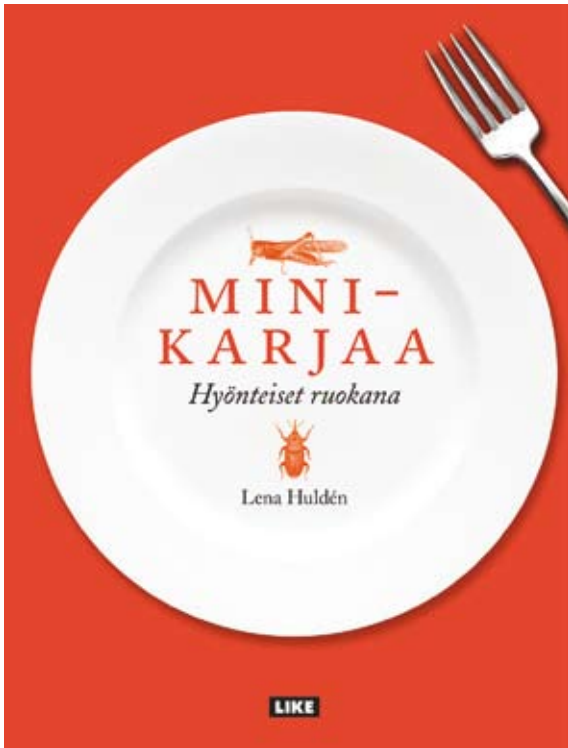
Lampaanpitoon liittyvä byrokratia on hoidettava kuntoon ennen eläinten hankkimista. Rekisteröinnillä ja muilla sääöksillä pyritään turvaamaan lampaiden hyvä hoito ja estämään tarttuvien

tautien leviäminen. Selkeät ohjeet löytyvät kirjasta. Lampaan rakennevaihtoehdot ja laitumet esitellään yksityiskohtaisesti. Ruokinnassa on otettava huomioon märehtijän erikoisvaatimukset. Terveysseuranta on tärkeä. Sairaudet ja niiden oireet käsitellään perusteellisesti ja annetaan ohjeita ensiavusta. Karitsoiminen on iloinen tapahtuma, mutta vaatii huolellista valmistautumista ja tilanteen seuraamista. Uuhi hoitaa karitsoimisen useimmiten ongelmitta. Synnytyssapu voi kuitenkin olla tarpeen, esim. karitsan virheasennon takia.

Lampaan keritseminen on oma taitolajinsa. Villan ja vuotien jatkokäsittely on arvokasta perintetietoa. Kappale ”Lampaasta lihaksi” antaa tarvittavat tiedot eri vaihtoehdoista ja lampaanlihan käytöstä. Syvämmä asiaan paneutumisesta varten on kirjan lopussa luettelot lähdekirjallisuudesta, lisälukemisesta sekä parikymmentä viranomaisen, yhdistysten ja blogikirjoitusten internet-osoitetta.

Kirjaa voi varauksetta suositella tärkeänä tietolähteenä lampaiden pienimuotoista pitoa suunnitteleville tai harrastaville ja muillekin kansanperinteistä ja eläimistä kiinnostuneille.

TEKSTI: LEA ERIKSSON

Eettinen ruokatrendi ja maailman ruokakriisin ratkaisu

Lena Huldén: **Minikarjaa hyönteiset ruokana**
Like 2015, 327 s.

PARAS TAPA torjua tuhohyönteisiä on syödä niitä, valisti brittiläinen hyönteistutkija V. M. Holt maanmiehiään jo viktoriaanisessa Englannissa. Rooman valtakunnassa hyönteisillä herkuteltiin, ja Ranskassa heinäsiirkoja syötiin vielä 1700-luvulla, mutta sittemmin hyönteissyönti on hiipunut Euroopassa. Muissa maanosissa, hyönteiset sitä vastoin kuuluvat perinteisesti ruokavalioon, ja pari miljardia ihmistä syö niitä säännöllisesti.

Suomi on hyönteissyönnin kehitysmaa, toteaa hyönteistieteilijä Lena Huldén. Kirja on kiinnostava läpileikkaus hyönteisten hyödyntämisen alkuvaiheista tulevaisuudennäkymiin. YK:n elintarvike ja maatalousjärjestö FAO kehottaa suosimaan hyönteisproteiineja ihmisravinnossa. Jo Vanhassa testamentissa luetaan hyönteiset syötäviksi sallituihin eläimiin. Hyönteisten syömistä suositellaan,

koska ne ovat huokea, eettinen ja ekologinen proteiinin lähde. EU:n alueella ollaan tässä asiassa jäljessä. Hyönteistuotantoa hidastaa ennakkoluu-
lojen lisäksi lainsäädännön puuttuminen. Omaan käyttöön hyönteisiä on kumminkin lupa kasvattaa, ja jotkut tuottajista myös välittävät niitä.

Alankomaissa hyönteisten ravintokäyttöä tutkitaan ja tuetaan laajasti. Pyrkimyksenä on liittää kasvatetut hyönteiset ravinto ja rehuketjuun vuoteen 2020 mennessä. Thaimaassa kotisiirkojen kasvatusta aloitettiin vuonna 1988, ja yhä ammatillisempia kasvattamoja on jo 20 000. Lisäksi hyönteisten kasvatusta ja siihen liittyvää elintarviketurvallisuutta voi opiskella yliopistossa. Euroopassa gourmetravintolat edistävät trendikästä asiaa, mm. Kööpenhaminan kuulussa Noma-ravintolassa tarjoillaan hyönteisherkkuja.

Hyönteisravinnon tulevaisuus Suomessa

Lena Huldén pelkää EU:n maatalouspolitiikan kiemuroiden haittaavan kaupallista hyönteiskasvatusta vielä pitkään, ja Suomi tunnetusti noudattaa EU-määräyksiä tunnollisesti.

Huhtikuussa Helsingin Sanomat esitteli jutusaan kotisiirkkakasvattajan, joka toteaa: "Britanniassa, Belgiassa ja Hollannissa lait on kierretty, joten maat saavat hyönteissyönnissä etulyöntiaseman. Vaarana on, että kun laki muuttuu, olemme täysin tuonnin varassa."

Meilläkin kannattaa siis edistää hyönteisruokakulttuuria, vaikka syötäviä luonnonlajeja on niukasti. Hunajantuotannossa syntyvät urosmehiläisten eli kuhnurien toukat olisivat helposti hyödynnettävä laji, koska ylimääräiset kuhnurit poistetaan tarpeettomina niin luonnonpesistä kuin tarhoiltakin.

Venäjällä kuhnureita on perinteisesti käytetty ravinnoksi. Nykyään meilläkin yhä useat mehiläistuottajat valmistavat kuhnuritoukista monikäyttöistä proteiinijauhetta, jota voi lisätä vaikkapa sämpylätaikinaan. Hollantilaisen tutkimuksen mukaan länsimaisen ihmisen on helpointa aloittaa hyönteissyönti juuri proteiinijauheella, josta hyönteisalkuperää ei enää tunnista. Hyönteisten keräämiseen pätee sama sääntö kuin sieniinkin. Käytä vain niitä lajeja, jotka varmasti tunnet. Lajit voivat nimittäin olla uhanalaisia, myrkyllisiä tai myrkytettyjä, ja ne voivat aiheuttaa allergioita kuten muukin syötävä.

Hyönteiset myös pilaantuvat herkästi. Kannattaa suosia kasvatettuja hyönteisiä, ne ovat turvallisimpia. Vaikka hyönteistoukkien syömiseen tottuminen on kulttuuriin liittyvä asia, ruoantuotannon ympäristövaikutukset vaikuttavat suhtautumiseen myös. Hyönteisten kasvattaminen aiheuttaa vain pienen hiilijalanjäljen, ja sopii hyvin myös kaupunkiin. Hyönteiskasvatuksella voidaan lisätä kaupunkien ruokaomavaraisuutta ja hyönteisruokaa kaavaillaan myös evääksi avaruuteen. Kirja sisältää paljon hyödyllistä tietoa, joka tarjotaan niin kiinnostavasti, että lukeminen on nautinto. Kirjaa on helppo suositella kaikille, paitsi ehkä ötökkäkammosta kärsiville.

TEKSTI: TARJA SUKSI

Kosmetiikkaa omasta puutarhasta

Kaisa Vermasheinä: **Lempeää kauneutta luonnosta – Valmista itse hyvän olon kosmetiikkaa**

Kirjapaja, 2016, 128 s.

PARABEENIT, mineraaliöljyt, metyyliisotiatsolinonit, ftalaatit – teollisen kosmetiikan haitallisista kemikaaleista saa pitkän listan. Yhä useampi kääntääkin katseensa luonnollisempiin vaihtoehtoihin. Kotipuutarhurille apu löytyy omasta puutarhasta.

Kaisa Vermasheinän kirja kertoo selkeästi ja perusteellisesti miten joka pihan kasveista saa turvallista kosmetiikkaa. Mikä parasta Vermasheinä antaa helpot reseptit kosmetiikan valmistukseen, mukaan lukien luonnolliset, mutta tehokkaat säilöntäaineet. Ilman säilöntäaineita itse tehty kosmetiikka tuppaa jäämään kuriositeetiksi – niille, jotka jaksavat valmistaa uusia eriä viikoittain ja säilyttää kaiken jääkaapissa. Tämän kirjan resepteillä omasta kosmetiikasta saa todellisen vaihtoehdon kaupan tuotteille.

Helposti alkuun pääsee tällä jalkakylpysuolalla:

- 1 dl karkeaa merisuolaa
- 1 rkl ruokasoodaa
- 1 rkl kuivattuja laventelin kukkia
- 1 rkl kuivattuja siankärsämönlehtiä ja kukkia
- 10 tippaa laventelin eteeristä öljyä

Mittaa ainekset pieneen kulhoon ja sekoita. Siirrä valmis jalkakylpysuola lasipurkkiin. Säilyy hyvin ainakin vuoden. Jalkakylpyä varten sekoita pari ruokalusikallista pesuvadilliseen lämmintä vettä, laita jalat likoamaan ja nauti!

TEKSTI: SUSAN WILANDER

Perinnemaiseman hoitopäivä

16.7.2016 Paimion

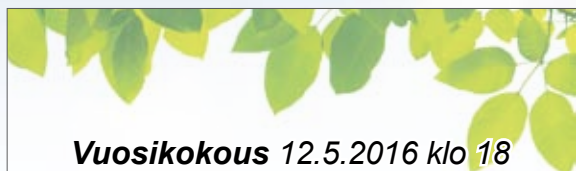
Askalankoskella

Maatiaisien vuoden 2010 perinnemaisemassa Paimionseudun ympäristöyhdistyksen vieraana

Mukaan mahtuu n. 30 osallistujaa nauttimaan tunnelmasta, oppimaan kasveista ja perinnemaiseman hoidoista.

- 8.30 lähtö Helsingistä
- 11-12 vapaata asettautumista Paimionseudun ympäristöyhdistyksen (PSYY) parhaillaan käynnissä olevan ketoleirin maisemaan.
- 12-13 ruokatunti ja isäntäväki alkaa kertoilla alueen maisemahistoriasta
- 13-15 kuulemme maisemanhoitomenetelmistä, heinän kuivatuksesta seivästysnikseineen, viikatteiden teroittamisesta, erikoisniitoista. Kokeillaan niittämistä. Olli Borg kertoo raivauksesta, polttoa-sojen tekemisestä ym. Muita opettajia mm. Taina Kummunsalo, Heikki Uotila, myös riukuaitamestareita. Juontajana PSYY:n pj. Viri Teppo-Pärnä
- 15 Kahvit
- 15.15-17 käytännön harjoittelua ja kasveja "Ollin rinteellä": sikoangervo, ahdekaura, mäkimeirami (arkeofyyttinä), ketokaunokki ym.
- 17.00 Ruokailu ja paluumatkalle lähtö

Retken hinta opetuksineen, kuljetuksineen ja ruokailuineen: 40 € jäsenille, muille 50 €. Ilmoittautumiset 6.6.2016 mennessä toimisto@maatiaiainen.fi tai 044 045 7317.

Vuosikokous 12.5.2016 klo 18

Maatiaisien toimistossa

Stenbäckinkatu 8, 00250 Helsinki

Tervetuloa

Maatiaisien toimistolla

kevättaimipäivä 20.5.2016 ja

syystaimipäivä 2.9.2016

klo 12 -17

Taimipäivänä voi ostaa, lahjoittaa ja vaihtaa taimia jäsenten omista puutarhoista. Tarjolla on vaihtuva valikoima koriste- ja hyötykasvien vanhoja lajikkeita ja kantoja. Tuo myös puita, pensaita ja hyötykasveja. Epäselviä lajeja tunnistetaan yhdessä.

Tänä keväänä mukana antikvaariset puutarhakirjat: Paikalla vanhojen kirjojen tuntija Riitta Strang kirjanvaihtopöydän äärellä.

Tarjolla on kahvia, teetä, naposteltavaa, purtavaa, siemeniä, kirjoja ja arpoja. Uusia talkoolaisia otetaan mukaan. (tiedustele: toimisto@maatiaiainen.fi tai 044 045 7317)

Lämpimästi tervetuloa!

Maatiaisien Siemenkurssi maaliskuussa oli menestys! Jatkokurssi pidetään syyskuussa.

"Olin Maatiaisien järjestämällä siemenkurssilla, jonka ajatuksena oli opastaa meitä maataislajikkeiden ylläpitokasvatukseen. Tapahtuma oli kiinnostanut monia ja luennoitsijat olivat monipuolisesti tietäviä. Erityisesti mainitsen Kainuusta asti Helsinkiin saapuneen Sulo Tokkosen, jonka juurevaa ja käytännönläheistä puhetta olisi kuunnellut pidempäänkin."

Marja-Leena Niinikoski

Siemenkurssi jatkuu syyskuussa:

Mistä tietää, että siemen on valmis kerättäväksi? Tule mukaan **siemenkurssille 17.9.2016** Maatiaisien toimistoon. Kurssilla opitaan perusasioita siementen keräämisestä, puhdistamisesta ja Maatiaisien siemenvaihdosta. Sään salliessa tehdään pieni keruuretki lähistölle. Mukana voi tuoda itse kerättyjä ja kuivattuja siemenlatvuuksia. Lisätietoa kurssista tulee myöhemmin Maatiaisien nettisivuille, FB:hen ja sähköpostilla jäsenille.

Ilmoittautuminen ja tiedustelut Maatiaisien toimistoon p. 044 045 7317 tai toimisto@maatiaiainen.fi

Tapahtumakalenteri 2016

Toukokuu

Maatiainen 2/2016 ilmestyi.

12.5.2016 klo 18.00
Maatiaisien vuosikokous.

14.5.2016 klo 10-14
Kukkolan kevätkiekaus, taimia ja siemeniä!
Kukkolan tila, Vanha Valtatie 70, Joensuu.

14.5.2016 klo 10-16
Kotipuutarha Versoo
Helsinki, Teurastamo

20.5.2016 klo 12-18
Kevätaimipäivä
Maatiaisien toimistolla.

28.-29.5.2016 Maailma kylässä –festivaali
Helsingissä.

Syyskuu

Syystaimipäivä 2.9.2016
taimienvaihtoa, puutarhaneuvontaa ja Maatiaisien siemeniä myytävänä.

17.9.2016 Maatiaisien toimistolla **Siementen-keräyskurssi**.

Kesäkuu

1.6.2016 klo 11-18
Ahlmanin puutarhapäivä
Tampereella

3.6.2016 klo 14-17
Työväenasuntomuseon puutarhajuhla Helsingissä

3.6 -5.6.2016 klo 14-17 pe-la 10-18, su 10-17
Orimattilassa **Maalaismeiningit**: käsityöläisiä, voionkirnuamista, eläimiä ja kirppari. Honkatie 2, Orimattila. Tiedustelut Pirjo Ilves-Vepsä 040-4153962.

11.6.2016 klo 12-15 taimikirppis ja **kesätori** Kukon pihalla, Lieksan Vuonislahdessa, Vuonislahdentie 184. Tiedustelut Birgit Kettunen 044-3684523.

16.-19.6.2016 Maatiaisien matka Viroon.

Heinäkuu

16.7.2016 Perinnemaiseman hoitopäivä klo 8-20
Paimion Askalankoskella. Tiedätkö mitä on kaulaaminen tai korkea niitto? Kokeneet asiantuntijat opettavat kaiken tarpeellisen perinnemaiseman hoidosta Maatiaisien ja PSYY:n koulutuspäivässä. Lisätiedot Maatiaisien toimistolta. Ilmoittaudu 6.6.2016 mennessä!

16-17.7.2016 Luomunäyttelyssä musiikkia ja luomua Töysän Hakojärvellä. Lisätietoja www.luomusa.fi

30.7.2016 Perinnemaisemapäivä Hollolan kirkolla klo 11 alkaen.

Elokuu

19.-24.8.2016 Maatiaisien matka Huippuvuorille.

26.8.2016 klo 10-16
Maatiaisseminaari, HAMK Mustiala, Vanha opisto. Opiskelijat esittelevät tehtäviään. Seminaarin voi myös katsoa: <https://connect.funet.fi/hamkmichelson/>
Seminaari on ilmainen, mutta ilmoittauduthan etukäteen. Ilmoittautumislomake: <https://goo.gl/PNmQC>

Maatalouden aika
– Sarka-museon näyttely vie 3000 vuoden aikamatkan. Suomen maatalousmuseo Sarka, Vanhankirkontie 383, 32200 Loimaa

Pirkko Kukkola opastaa mm. miten tästä höytyväpinosta saa siemenet parhaiten talteen (Lapinmauhuksen siemeniä).

Matkat

ILMOITTAUTUMISET MATKOILLE JA LISÄTIETOJA:
 MATKAVASTAAVA JUHAN SAVANDER,
 JUHAN.SAVANDER@GMAIL.COM, P. 0400 165 531

Maatiais- ja puutarhamatka Etelä-Viroon 16.-19. kesäkuuta 2016

SETUMAA JA ETELÄ-VIRO tarjoavat aidointa ja parhaiten säilynyttä maatiais- ja maaseutukulttuuria koko Virossa. Setumaan setukaiset ovat kieleltään ja kansallisuudeltaan virolaisia, mutta uskonnoltaan ortodokseja.

Matkamme alkaa Jõgevalta, jossa sijaitsee Viron kasvinjalostusinstituutti geenipankkeineen. Sieltä jatketaan Tarttoon kasvitieteelliseen puutarhaan ja Seemnemaailm-siemenkauppaan. Räpinassa tutustumme mm. puutarhakouluun, historialliseen puistoon ja taimitarhaan sekä Palusalun yli 2400 perennan kukkapuutarhaan.

Setu-kulttuuriin tutustumme Obinitsassa. Vierailemme Syvahavvan luontotalossa, jossa on mm. tee- ja yrttikasvitarha sekä his-

toriallinen villatehdasmuseo. Matkan varrella näemme Vohandun ja Piusan jokilaaksot, Rougen järvisuon sekä Võrumaan savusaunat (Unescon maailmanperintökohde). Paluumatkalla poikkeamme Põltsamaan ruusutarhassa ja viinikellarissa.

Matkustamme pikalaivalla Tallinnaan, josta omalla tilausbussilla Etelä-Viroon. Matkanjohtajamme ja oppaamme Juhan Savander on asunut Virossa yli 15 vuotta. Vierailukohteissa on suomeksi tulkattu paikallinen opastus.

Hinta puolihoidolla, 2h-huonessa 390,-. Ilmoittaudu mahdollisimman pian, sillä Maatiais- jäsenmatkat ovat olleet varsin suosittuja. Matkalle otetaan ilmoittautumisjärjestyksessä enintään 36 osanottajaa.

Maatiais- kasvi- ja luontomatka Norjan Huippuvuorille 19.-24.8.2016

HUIPPUVUORET (Spitsbergen/Svalbard) on Norjalle kuuluva saariryhmä Pohjoisella jäämerellä Pohjoisnavan lähettyvillä. Huippuvuorilla sijaitsee uusi Nooan arkki, pohjoismaisen geenivarakeskus NordGenin siemenholvi, jossa on säilytyksessä kaikkien maailman siementen seassa myös suomalaisia maatiaissiemeniä.

Matkan ajankohtana yöttömän yön päättämättömät päivät ovat kasvattaneet karun luonnon harvinaiset kasvit täyteen kukoistukseensa. Päivittäiset retket antavat hyvän kuvan Huippuvuorten moni-ilmeisestä luonnosta; kasveista, eläimistä ja maisemista sekä saarten historiasta, nykypäivän elinoloista ja ihmisistä.

Majoitumme koko matkan ajaksi hyvätoiseen hotelliin Huippuvuorten pääkaupun-

gissa Longyearbyenissä, josta käsin teemme päiväretkiä mm. Esmark-jäätikölle ja Colesdalenin laaksoon sekä venäläiseen Barentsburgin hiilikaivoskylään. Matkalla jää myös aikaa omatoimisille maasto- ja kasviretkille. Järjestetyillä retkillä on paikallinen englanninkielinen opastus, joka tulkataan tarpeen mukaan suomeksi. Kaikille kasviharrastajille tuttu Pentti Alanko Maatiaisesta on lupautunut mukaan matkalle.

Matka tapahtuu lentäen Helsingistä Osloon kautta Huippuvuorille. Hinta-arvio n. 1600, 2h-huoneessa, 1h-huone lisämaksusta. Vain Maatiainen ry:n jäsenille tai heidän perheenjäsenilleen tarkoitettulle matkalle otetaan enintään 16 osallistujaa.

Maatiaisien syysmatka Romanian luomutarhoihin lokakuussa 2016

MAATIAISEN perinteinen sadonkorjuumatka suuntautuu viljavan Transilvanian hedelmällisiin laaksoihin keskellä Romaniaa. Lokakuussa kotoiset puutarhat on jo saatu talvilepoon, mutta Romaniassa voidaan vielä nauttia hedelmä- ja vihannessadon runsaista antimista. Matkalla eläydytään perinteiseen maataiselämään, jota Romaniassa ja unkarilais- ja saksalaisvai- kutteisessa Transilvaniassa on säilynyt ehkä paremmin kuin missään muualla Euroopassa.

Transilvaniaan saavutaan Karpaattien yli huikeissa vuoristomaisemissa. Sibiu seudulla retkeillään pari päivää, majoittuen nuorten ekokylässä ja vierailen mm. Walesin prinssi Charlesin luomuviljelmillä. Tirgu Muresissa tutustutaan yrtti- ja lääkekasvien tieteelliseen puutarhaan prof. Karolyn (suomalaisen yrtti- tutkija Bertalan Galambosin yhteistyökumppani) johdolla. Osallistumme viininkorjuuseen ja sadonkorjuujuhlaan Sighisoaran seudulla. Sovatan kylpylässä voimme hemmotella itseämme. Ilienin ekumeeninen keskus toimii tukikohtanamme Brasovin seudulla. Matkan

varrella pysähdytään myös keramiikkakylässä ja suolakaivoksessa.

Romanian värikäs historia ja kansanperinne linnoituskirkkoineen ja luostareineen - kuuluisaa kreivi Draculaa unohtamatta - tulee matkalla tutuksi, kuten myös Romanian entisen kuningasperheen muistosijat Curtea de Angresin luostarissa. Pääkaupungissa näemme kiertoajelulla tärkeimmät nähtävyydet ja aikaa jää myös omatoimiseen kiertelyyn. Matkan ohjelman päättää lähtöillallinen jo v. 1878 perustetussa perinneravintolassa Bukarestissa.

Lennämme Romanian pääkaupunkiin Bukarestiin, josta jatkamme omalla bussilla Transilvaniaan. Kaupungeissa majoitumme keskustahotelleissa, vuoriston kylpylähotelli on luksusta ja maaseutukylien majoitus retkeilymajatasoa. Paikallisoppaana toimii vuosikautsia Romaniassa asunut suomalainen.

Hinta-arvio puolihoidolla 2h-huoneessa on noin 1000,- euroa. Alustava matka-ajankohta 11.-20.10. Matkalle otetaan noin 25 osanottajaa ilmoittautumisjärjestyksessä.

Kirjanvälitys

Paalo A. & Jetsonen J.
**JAPANILAINEN PUUTARHA
 SUOMALAISITTAIN**
 Tammi 2006, 204 s. **37€**

"Voisitko kuvitella, että eteläsavolaiselle järvenrannalle syntyisi japanilaisenhenkinen puutarha? -Japanilais-tyylinen puutarha on aina harmoniassa ympäröivän luonnon kanssa. Se toistaa ympäristön kasvillisuutta, maisemia ja maiseman muotoja. Eteläsavolaiselle järvenrantametsätontille voi hyvin perustaa japanilaistyylinen puutarhan."

Anne Paalo vastaa kysymyksiin
www.visitmikkeli.fi -sivustolla.

Rautio P.
UPEAT RANSKANRUUSUT
 Suomen Ruususeura 2016 **15€**

"Olen enemmän kuin tyytyväinen jäsenyyteeni tässä yhdistyksessä, sillä vaikka en ole vielä osallistunut yhteenkään heidän järjestämistään tilaisuuksista, olen jäsenmaksulla tähän mennessä saanut melkoisen määrän kotiin kannettua ruusutietoutta aivan upeasti kuvattuna ja kirjoitettuna. Suosittelen kaikille vähänkin ruusuista kiinnostuneille!"

rikkaruohoelämää.blogspot.fi

Ljunqvist L., Tingström E. & Lindberg A.
INTOHIMONA PELARGONIT
 Tammi 2010, 112 s. **25 €**

"Kirjasta opin mm. että yleisin pelargonien kuolinsyy on liika kasteleminen. Mullan tulee kuivua lähes kokonaan kastelukertojen välillä (onnistuu minulta erittäin helposti). Lannoitetta tulisi antaa jokaisella (haaste) kastelukerralla, eli nälkäinen tyyppi. Pelargonioita voi leikata siistimmiksi tai tiettyyn muotoon koska vaan."

elamaajaelamyksia.blogspot.fi

Alanko P. & Joy P. & Kahila P. & Tegel S.
SUOMALAINEN RUUSUKIRJA
 5. painos. Tammi 2009 344 s. **30 €**

Cajander R. **PUUTARHAN
 PARHAAT PERHOSKASVIT**
 Maahenki 2008. 175 s. **25 €**

Föreningen Sesam: **FRÖ FÖR FRAMTIDEN**
 2014, Ljungbrgs tryckeri, Klippan. 223 s. **30 €**

Heikkilä R. & Hassinen K.
KISSANVIIKSET JA KATINKONTIT,
 Paperisilppuri 2015. 47 s. **21,90 €**

Heikkilä T. **KAUNISTA KOIVURISUISTA**
 Kuva ja mieli 2014. 192 s. **37 €**

Jeffery J.
**SIEMENTEN KERÄÄMINEN,
 SÄILYTTÄMINEN JA VAIHTAMINEN**
 Nemo.2013. 128s. **28 €**

Klemettilä H. & Jaakola L.
**MANSIMARJASTA PUNAPUOLAAN
 - Marjakasvien kulttuurihistoria**
 Maahenki 2011. 271 s. **34 €**

Krännilä A. & Paalo A. **OMENAPUU**
 Moreeni 2010. 192 s. **22 €**

Ojanne T.
OPAS PIENKANALAN HOITAJALLE
 Suomen Siipikarjalitto 2012. 116 s **30€**

Paalo A. **PERUNA**
 Multikustannus 2007. 159 s **24 €**

Paugner J. & Poppe T.
KUUN VAIKUTUS RAKENTAMISEEN:
Oikean ajoituksen taito uudis- ja korjausrakentamisessa sekä puun käsittelyssä.
 Yläkuun kustannus 2014. 107 s. **34 €**

Paugner J. & Poppe T.
KUUN VAIKUTUS: Puutarhassa, terveydessä, maanviljelyssä ja metsänhoidossa.
 Yläkuun kustannus 2008. 187 s. **34 €**

Peltari U. **RYYTIMAA** Ntamo 2013.
 Näköispainos WSOY:n 1995 julkaisemasta laitoksesta. 116 s. **20 €**

Peltari U. **TUOREET MAUSTEYRIT.**
 Ntamo 2013. Näköispainos WSOY:n 1995 julkaisemasta laitoksesta. 119 s. **20 €**

Pöyhönen A.
MÄNEN I NY OCH NEDAN. Konsten att bestämma tid i finsk folktradition.
 Yläkuun kustannus 2010. 101 s. **25 €**

Pöyhönen A.
KUU JA SÄÄ PÄIVÄKIRJA 2016 **22 €**

Pöyhönen A.
YLÄKUU JA ALAKUU - Ajoituksen taito suomalaisessa kansanperinteessä
 Yläkuun kustannus 2005. 121 s. **25 €**

Pöyhönen A. **WANHANAJAN
 KUUKALENTERI,** 2016 **22€**

Rappe E., Rätty E. & Stenman M.
SUOMALAISET PERINNEPERENNAT
 Puutarhaliiton julk. 357: 1-52 **15€**

Rautio P. **KAUNIIT LÖYTÖRUUSUT**
 Suomen Ruususeura 2009.172 s. **11 €**

Rautio P.
TUOKSUVAT TARHAKURTTURUUSUT
 Suomen Ruususeura. 2013.74 s. **11 €**

Rätty E. **VILJELYKASVIEN NIMISTÖ**
 Puutarhaliitto 2012. 254 s. **55 €**

Särkkä J. & Ukonaho E.
POHJOLAN PERENNAT - monivuotisten perennoiden ominaisuudet ja käyttö
 Lautupaino 2009. 151 s **26,60€**

Turunen M. ja Ylönen S.
PUUTARHANHOITO POROPEUKA-LOILLE, Into 2015. 226 s. **10 €**

Opas- ja niksivihkosia:

**KULOTUS
 NIITTO
 RAIVAUS
 RIUKUAITA**

Julk. Paimion seudun ympäristöyhdistys.
 Hinta: 2,50 € + postimerkin hinta.
 Tilaukset: viriteppo-parma@kolumbus.fi,
 p. 050 528 0670.

Maatiainen - Det lantliga kulturarvet ry

Yhdistyksen hallitus 2016

Puheenjohtaja

Kirsi Mäkinen

Varapuheenjohtaja

Erkki Lehtimäki

Toiminnanjohtaja

Maija Manninen

Hallituksen jäsenet

Pentti Alanko
Riku Cajander
Vuokko Coco
Matti Lahtinen
Juhan Savander
Kirsti Salo
Tarja Suksi

Varajäsenet

Leena Saario
Lea Eriksson
Pirkko Toivanen

Sihteeri

Elli Kreku

Toimintaryhmät

- Yhdistyksen sääntöjen puiteissa pitkälti itsenäisesti toimivia ryhmiä, joihin voi ottaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla. Toimintaryhmien yhteyshenkilöt keskustelevat kanssasi ryhmän alaan liittyvistä asioista.

Maatiainen-lehti

Susan Wilander

Maatiaismatkat

Kirsti Salo
Pirkko Toivanen
Juhan Savander

Siemenet

Anne Leino
Pirkko Kukkola

Talousryhmä

Kirsi Mäkinen
Maija Manninen
Leena Saario
Tarja Suksi

Näyttelyt

Anja Alanko
Maija Manninen

Taimipäivät

Anneli Aurejärvi-
Karjalainen
Pirkko Kahila
Maija Manninen

Maisemat

Leena Saario,
perinnemaisemavastaava
Pentti Alanko

Maatiaiseläimet

Jarmo Manninen
Timo Rantakaulio

Maatiaisruoka

Anja Alanko
Aune Kämäräinen

Etelä-Savon ryhmä

Yhteyshenkilöä
kaivataan!

Pirkanmaan ryhmä

Erkki Lehtimäki

Pohjois-Karjalan ryhmä

Tuovi Mutanen

Varsinais-Suomen ryhmä

Terhi Arell

Nettisivut

Keijo Luoto

Mehiläisryhmä

Aimo Nurminen
Lassi Kauko

Yhteystiedot

Alanko Anja	09 557 263
Alanko Pentti	0400 937 367
Cajander Riku	050 561 6920
Chase Sisko	
Coco Vuokko	050 383 0112
Eriksson Lea	
Kahila Pirkko	045 671 0029
Kukkola Pirkko	040 512 8327
Lahtinen Matti	0400 483 485
Lehtimäki Erkki	040 877 5057
Luoto Keijo	
Manninen Jarmo	
Manninen Maija	041 545 7317
Mutanen Tuovi	044 257 1660
Mäkinen Kirsi	040 837 4867
Nurminen Aimo	0400 520 712
Rantakaulio Timo	040 846 5571
Saario Leena	041 545 7387
Salo Kirsti	
Savander Juhan	0400 165 531
Strang Riitta	050 3095083
Suksi Tarja	045 132 2713
Toivanen Pirkko	

anja@musku.net
pentti@musku.net
ymparistosaluuna@gmail.com
sisko.chase@hotmail.fi
vuokko.coco@kolumbus.fi
lea.eriksson@kolumbus.fi
pirkko.kahila@saunalahti.fi
siemen@maatiainen.fi
matti.lahtinen@pp5.inet.fi
elehtimaki@gmail.com
keijo.luoto@gmail.com
kyytto@maatiainen.fi
maijaemanninen@gmail.com
tuovi.mutanen@pp.inet.fi
kirsimakinen67@gmail.com
aimo.nurminen@pp.inet.fi
timo.rantakaulio@helsinki.fi
leena.saario@welho.com
kirsti.salo@helsinki.fi
juhan.savander@gmail.com
riitta.strang@strang.fi
tarjasuksi@gmail.com
toivanen.pirkko2@gmail.com

Vuoden maatiaiskasvi

Euroopanpähkinäpensas

Vuoden maatiaiseläin suomalaisen maatiaiskissa

Vuoden perinnemaisema

Hollolan keskiaikainen kirkko ympäristöineen

Tässä numerossa

- 1 **PÄÄKIRJOITUS** / Susan Wilander
- 2 **TOIMISTON KUULUMISIA** / Maija Manninen
- 4 **SIEMENKUULUMISIA** / Anne Leino ja Pirkko Kukkola
- 6 **HOLLOLAN KESKIAIKAINEN KIRKKO YMPÄRISTÖINEEN**
– vuoden 2016 perinnemaisemai / Helena Raikas
- 13 **PERMAKULTTUURI JA KILLANRAKENNUS** / Anton Nordqvist
- 18 **ALEXANDRA SMIRNOFF – maamme hedelmänviljelyn tienraivaaja**
/ Riitta Strang
- 24 **KAKSIVUOTISET KUKAT – maatiaispihan peruskasveja** / Pentti Alanko
- 28 **MAISEMANHOITOA JA LAMMASPAINENNUSTA** / Kirsti Hassinen
- 32 **YRTTIEN SIEMENIÄ SUOMESTA** / Bertalan Galambosi ja Zsuzsanna Galambosi
- 35 **MANNERHEIMIEN LOUHISAAREN KARTANOON KALMILAINEN PUUTARHA**
/ Maarit Heinonen, Aaja Peura, Jouni Marjamäki, Camilla Adolfsson ja Miia Perkkiö
- 40 **KASVIELÄMÄÄ** / Ada Nyström
- 41 **KIRJA-ARVOSTELUT**
- 44 **YHDISTYKSEN SIVUT**

● **Liity jäseneksi!** Voit liittyä jäseneksi maksamalla jäsenmaksun 30€ yhdistyksen tilille Suupohjan Osuuspankki IBAN FI24 4730 0010 0952 05, BIC HELSFIHH. ● Kirjoita viestikenttään **UUSI JÄSEN** sekä nimesi ja osoitteesi.

● Jäsenet saavat alennusta siemenhinnoista ja neljä kertaa vuodessa ilmestyvän Maatiainen-lehden. Sen ensimmäinen numero sisältää siemenluettelon.

● Maatiainen – det lantliga kulturarvet ry. Stenbäckinkatu 8, 00250 Helsinki
puh: 044 045 7317 toimisto@maatiainen.fi www.maatiainen.fi.